

รายงานวิจัยเชิงเอกสาร

เรื่อง

อุดมศึกษาสู่ปวงชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

ธันวาคม 2543

378.593 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ส 691 ร รายงาน เรื่อง อุดมศึกษาสู่ปวงชน
สุธรรม อารีกุล กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการปฏิรูป
อุดมศึกษา สกศ.
2543. 84 หน้า
ISBN 974-241-165-4
1. การศึกษาชั้นอุดมศึกษา-วิจัย
2. อุดมศึกษาสู่ปวงชน
3. สุธรรม อารีกุล 4. ชื่อเรื่อง

รายงาน เรื่อง อุดมศึกษาสู่ปวงชน

โดย สุธรรม อารีกุล

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 39/2544

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม 2543

จำนวนพิมพ์ 2,000 เล่ม

จัดพิมพ์เผยแพร่ สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ถนนสุขุทัย กรุงเทพฯ 10300
โทร. 668-7123 ต่อ 2515
Web Site : [http : /WWW.onec.go.th](http://WWW.onec.go.th)

สำนักพิมพ์ บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด
ที่อยู่ 216-220 ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์
เขตพระนคร กทม. 10200
โทรศัพท์ 222-2788, 222-4772

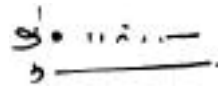
คำนำ

กระแสการปฏิรูปอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก นอกจากเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรม จากกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) แล้ว ปัจจัยสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้มีการปฏิรูป อุดมศึกษาทั่วโลก ยังเกิดจากสาเหตุที่สำคัญได้แก่ การขยายตัวของ ปริมาณนักศึกษาและความต้องการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่เพิ่ม มากขึ้นทั่วโลกกว่า 6 เท่าในรอบ 3 ทศวรรษ ความเจริญก้าวหน้าด้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ ความคาดหวังของสังคมที่มีต่ออุดมศึกษาใน สถานะกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เพื่อการ พัฒนาประเทศและแข่งขันกับนานาชาติประเทศ ปัญหาคุณภาพของ ผู้สำเร็จการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้จ้างแรงงาน และสภาพความจำกัดด้านงบประมาณจากภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 สำหรับประเทศไทยนอกจากมูลเหตุ ดังกล่าวแล้ว การประกาศใช้ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นับเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ที่ทำให้ต้องมีการปฏิรูปการศึกษา และ อุดมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะ หน่วยงานนโยบายและวางแผนการศึกษาของประเทศ เห็นความ จำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัย และจัดทำแนวทางการปฏิรูปการ ศึกษาระดับอุดมศึกษา ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแนวทางปฏิรูปอุดมศึกษาขึ้น โดยมี ศ.นพ. เกษม วัฒนชัย เป็นประธานฯ ในการดำเนินงานของคณะ กรรมการนั้น ได้กำหนดให้มีการศึกษาวิจัยและจัดทำรายงานเชิงแนวคิด

(concept paper) เพื่อการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย รวม 11 ประเด็น โดย รายงานเรื่อง **อุดมศึกษาสู่ปวงชน** ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งในประเด็น ดังกล่าว ซึ่งได้ขอให้ ศาสตราจารย์ ดร. สุธรรม อารีกุล เป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงนโยบายการกระจาย โอกาสและความเสมอภาคทางการอุดมศึกษาของประเทศต่าง ๆ พันธกิจและภารกิจนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนที่กำหนดไว้ในองค์การ การศึกษาของโลก นโยบายการกระจายโอกาสทางการอุดมศึกษา ของไทย และความสัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษากับการศึกษาระดับอื่น ตลอดจนข้อเสนอเกี่ยวกับบทบาทและภารกิจที่ทำทนายของสถาบัน อุดมศึกษาในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนสำหรับประเทศไทย สาระใน รายงานฉบับนี้นับว่ามีคุณค่าต่อการกำหนดนโยบายการปฏิรูป อุดมศึกษาของประเทศเป็นอย่างยิ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม อารีกุล ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยและจัดทำ รายงานจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ และขอขอบคุณคณะกรรมการจัดทำ แนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา ที่ให้กรอบแนวคิดและพิจารณา รายงานการวิจัย สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปอุดมศึกษาของประเทศ รวมทั้งการ ดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาค้นคว้า อ้างอิงต่อไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญเรื่อง

เรื่อง	หน้า
คำนำ	๓
คำชี้แจงของผู้วิจัย	๗
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	๘
1. นโยบายการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ	1
2. พันธกิจและภารกิจอุดมศึกษาสู่ปวงชน กำหนดโดยองค์การการศึกษาโลก	7
3. นโยบายการกระจายโอกาสทางการอุดมศึกษาของไทย	9
4. สัมฤทธิ์ผลด้านการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางอุดมศึกษา	13
5. ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษากับการศึกษาระดับอื่น	19
6. การศึกษาตลอดชีวิต	51
7. บทบาทและความสำคัญของสถาบันการศึกษาไทยในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน	61
8. กลุ่มบุคคลและเป้าหมายในอุดมศึกษาสู่ปวงชน	69
9. ภารกิจท้าทายสถาบันอุดมศึกษาในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน	71
10. สรุป	75
11. เอกสารอ้างอิง	79

คำชี้แจงของผู้วิจัย

ความจำเป็นที่จะให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชน ให้ประชาชนทุกระดับ ทุกอาชีพสามารถศึกษาในหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งหรือหลายหลักสูตร ซึ่งอาจจะเป็นการศึกษาต่อเนื่อง หรือการศึกษาตลอดชีวิตได้ทุกแห่ง หรือทุกห้องที่โดยไม่จำกัดเวลานั้นมีมากยิ่งขึ้นทุกที โดยเฉพาะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นเพราะความต้องการในด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประชาชนที่มีเพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่เป็นเพราะในโลกแห่งยุคข่าวสารไร้พรมแดนนี้ วิทยาการต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ของชุมชนจึงไม่อาจจะหยุดนิ่ง ล้าสมัยได้ ภายใต้ภาวะแห่งการแข่งขันอันเข้มข้นทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นทุกที แม้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาปริญญาตรีโท เอก แล้วก็ตาม ก็ยังจำเป็นที่จะต้องศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการของโลก และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นให้ทันการณ์

สำหรับรายงานฉบับนี้เป็นรายงานการวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งจะประมวลให้เห็นถึงนโยบายกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ตลอดจนพันธกิจและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่กำหนดไว้ในองค์การการศึกษาของโลก อันมีเป้าหมายที่จะให้อุดมศึกษาสู่ปวงชน นโยบายการกระจายโอกาสทางการศึกษาของไทย องค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน อันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษา

กับการศึกษาระดับอื่น เอกภาพทางนโยบายการศึกษา ซึ่ง
เกี่ยวข้องกับระบบและภารกิจของอุดมศึกษาไทย โครงสร้าง
เครือข่ายทางวิชาการและเครือข่ายสารสนเทศ หลักสูตรที่มีความ
หลากหลาย เป็นต้น สำหรับตอนสุดท้ายจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ
บทบาทและความสำคัญของสถาบันการศึกษาไทยในการนำ
อุดมศึกษาสู่ปวงชน และภารกิจที่ทำทนายสถาบันอุดมศึกษาใน
การนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน

สุธรรม อารีกุล

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ความจำเป็นที่จะให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชน ให้มีการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกระดับและอาชีพ ทุกชุมชนและท้องถิ่นและทุกเวลานั้น ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทุกทีภายใต้กระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ความรู้ต่าง ๆ ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและภายใต้ความกดดันที่จะให้พลเมืองของชาติมีความรู้ที่ทันสมัย เพื่อสมรรถภาพแห่งการแข่งขันอันเข้มข้นทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่าง ๆ ที่ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทุกที

ประเทศต่าง ๆ ที่ตระหนักถึงความสำคัญในด้านนี้ เช่น อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้และมาเลเซียต่างก็กำหนดนโยบายแผนปฏิบัติและเป้าหมายที่เด่นชัดในระดับชาติในการที่จะนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน

ประเทศไทยไม่เคยมีแผนระดับชาติในการที่จะนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน แม้ว่าจะมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นจำนวนมากถึง 645 แห่ง แต่ก็มีบทบาทน้อยมากในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน ทั้งนี้สาเหตุสำคัญเพราะการขาดเอกภาพทางนโยบาย ขาดแผนงานระดับชาติ และกลไกที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนนั้นเป็นหลัก

การสร้างเอกภาพทางนโยบายจำเป็นที่จะต้องทำให้เป็นรูปธรรม โดยกำหนดเป้าหมายหลักของการศึกษาแก่ปวงชนเป็นเป้าหมายเดียวกัน กำหนดเป้าหมายรองและภารกิจหลักให้แก่กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาระดับต่าง ๆ แตกต่างกัน โดยเป้าหมายรอง

นั้นจะต้องชัดเจน แบ่งภารกิจและความรับผิดชอบที่แตกต่างกัน นั้นให้ประสานกันได้โดยไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน กระจายอำนาจการบริหารการจัดการให้มีอิสระและความคล่องตัว จัดการศึกษาให้ได้คุณภาพระหว่างประสิทธิภาพ เสมอภาค และคุณภาพมาตรฐาน จัดหลักสูตรให้มีความหลากหลายเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเพื่อการศึกษาคือต่อเนื่อง และการศึกษาตลอดชีวิตของชุมชน สร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยเฉพาะเครือข่ายสารสนเทศ ซึ่งได้พัฒนาก้าวหน้าไปไกลที่จะต้องประสานแลกเปลี่ยนความรู้พึ่งพาซึ่งกันและกัน และให้ความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

ระดับการศึกษาของประชากรไทย โดยเฉพาะในระบบผู้นำท้องถิ่น ระบบแรงงานล้วนแล้วแต่อยู่ในระดับต่ำ จึงยากที่จะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปได้ และยากที่โรงเรียนสามัญจะยกระดับความรู้ให้แก่ประชากรกลุ่มนี้และกลุ่มอื่นให้สูงได้ จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะต้องรับภาระเพิ่มขึ้นในการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ปวงชน จะต้องมียุทธศาสตร์อันหลากหลาย ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งที่มีปริญญาหรือไม่ก็ตาม ปรารถนาการศึกษาที่ก้าวไปไกลในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ที่มุ่งเน้นการระดมทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคมมาใช้พัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของประชาชนทุกวัย ทุกชั้นวรรณะทุกระดับการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยั่งยืนตราบจนชีวิตจะหาไม่ ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศมีประชากรที่มีคุณภาพ สามารถนำพาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและอยู่รอดได้ภายใต้ยุคแห่งการแข่งขันที่เข้มข้นมากขึ้นทุกที ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1

นโยบายการกระจายโอกาส และ ความเสมอภาคทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ

ในปี พ.ศ.2508 องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ได้เรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความสนใจต่อการให้การศึกษาคู่ใหญ่ ปรับเปลี่ยนไปเป็นโครงการการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ขึ้น นับตั้งแต่นั้นมาได้ทำให้หลายประเทศตื่นตัวในเรื่องเหล่านี้ และหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศพัฒนา ได้กำหนดนโยบายและดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตนั้นก็คือ การเรียนรู้ไม่ควรที่จะถูกกำหนดโดยสถาบันอุดมศึกษาแต่เพียงฝ่ายเดียว คุณค่าของคนนั้นขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญที่ได้เรียนมาตลอดชีวิต การเรียนรู้ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร จึงเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่าเช่นเดียวกัน มีคนเป็นจำนวนมากที่ต้องการเรียนรู้เพื่อให้การดำรงชีวิตมีคุณค่า และเพิ่มความเข้าใจต่อความเป็นไปของสังคมและของโลกรอบตัว ซึ่งจะนำไปสู่โลกที่มีสันติสุขในท้ายที่สุด เมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สังคมได้กลายเป็นสังคมข้อมูลข่าวสารผนวกกับยุคแห่งความก้าวหน้าทางวิชาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ทำให้การเรียนรู้เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องกระทำโดยสม่ำเสมอและอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นจะจบการศึกษาในระดับไหนหรืออยู่ในวัยใดก็ตาม ในยุคแห่ง

สังคมข่าวสื่อสาร ความรู้ความสามารถส่งถึงกันได้ง่ายขึ้นไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะอยู่ ณ ที่ใด ที่บ้านหรือที่ทำงาน สถานที่ซึ่งห่างไกลจากแหล่งการเรียนรู้ ทำให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถขยายบทบาทได้มากขึ้น และกว้างขวางยิ่งขึ้นในการขยายโอกาสการเรียนรู้สู่ปวงชนและตลอดชีวิตของบุคคล

ประเทศต่าง ๆ ที่เห็นความสำคัญของการให้การศึกษาตลอดชีวิตสู่ปวงชนของตนให้มีสมรรถนะรอบด้าน ใช้ความรู้และปัญญาเป็นอาวุธในการต่อสู้ในการแข่งขันที่มีอยู่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติ ได้ขยายบทบาทของอุดมศึกษาตลอดชีวิตสู่ปวงชน โดยกำหนดเป็นนโยบายและแผนงานการปฏิบัติที่ชัดเจน เช่น สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี มาเลเซีย และองค์การยูเนสโก ดังนี้

1.1 สหราชอาณาจักร

อังกฤษได้ออกพระราชบัญญัติฉบับใหม่เรียกว่า Further and Higher Education Act เมื่อ พ.ศ. 2531 โดยให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับสูง และให้สถาบันอุดมศึกษาจัดระบบเทียบโอนหน่วยกิตได้กว้างขวางขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้คนของตนได้เรียนรู้ทันโลกอยู่เสมอ ในเวลาเดียวกันก็เปิดโอกาสการศึกษาให้กว้างขวาง โดยการจัดหลักสูตรที่มีความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาของแต่ละคนสามารถเลือกได้มากขึ้น [1]

1.2 ออสเตรเลีย

ออสเตรเลียได้เปิดโอกาสการศึกษาให้กว้างขวางขึ้นโดยเน้นระดับอุดมศึกษามากขึ้น จัดสถาบันอุดมศึกษาเข้าเป็นเครือข่ายเพื่อให้มีเอกภาพทางนโยบาย จัดหลักสูตรที่มีความหลากหลายให้สามารถเทียบและโอนหน่วยกิตได้ง่ายขึ้น ให้ความสำคัญ

เสมอภาคทางการศึกษาโดยเน้นไปที่ผู้ด้อยโอกาสอันได้แก่ สตรี คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ชาวชนบทที่อยู่ห่างไกล โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส ทำแผนการอุดหนุนให้ความช่วยเหลือในรูปแบบกองทุน เงินยืม และอื่น ๆ ในแต่ละมหาวิทยาลัยออกมาอย่างชัดเจน [2]

1.3 ญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เน้นการเปิดโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้แก่ประชาชนมากที่สุดประเทศหนึ่ง ได้นำเอาเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้และสร้างเครือข่ายสารสนเทศทั่วประเทศรวมทั้งการใช้ดาวเทียม พัฒนาสถาบัน multimedia และมหาวิทยาลัยทางอากาศที่เน้นการศึกษาตลอดชีวิต โดยการนำหลักสูตรเข้าสู่ระบบอุดมศึกษา สามารถเทียบโอนหน่วยกิต ยืดหยุ่นเวลาเรียน ให้มีการศึกษาต่อเนื่องได้ทั้งก่อนปริญญา และหลังปริญญา และเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้เรียนอย่างกว้างขวาง [3]

❖ การศึกษาตลอดชีวิตในกรณีของญี่ปุ่น [4]

ประเทศญี่ปุ่นได้ให้ความสนใจและส่งเสริมในด้านการศึกษาตลอดชีวิตอย่างจริงจังตั้งแต่ในอดีต เช่น การสอนและฝึกอบรมแก่สตรีและแม่บ้านในด้านศิลปะต่าง ๆ และมีหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากหลักสูตรการเรียนปกติ หลักสูตรเหล่านี้เรียกว่า “การศึกษาสู่สังคม” (Social Education) ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 โดยตราพระราชบัญญัติขึ้นมา เรียกว่า พระราชบัญญัติการศึกษาสู่สังคม (Social Education Law) ที่มีเป้าหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไปในท้องถิ่นมีโอกาสรับการศึกษาที่ไม่เป็นหลักสูตรที่สอนตามปกติในสถาบันการศึกษา

ทั้งนี้เพื่อช่วยเสริมการเจริญเติบโตพัฒนาบุคคล โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับหลักการรัฐธรรมนูญ งานอดิเรกและศิลปวัฒนธรรมของชาติ จนกระทั่งต่อมาได้จัดตั้งเป็นทบวงการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning Bureau) ขึ้นในปี พ.ศ. 2531 และได้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในปี พ.ศ. 2533 ทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ รับผิดชอบในเรื่องนี้ และมีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตในชุมชนโดยรัฐบาล จัดสร้างศาลาประชาคม (citizen's public halls) ให้เป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในปี พ.ศ. 2539 ญี่ปุ่นได้มีศาลาประชาคมเพื่อการนี้ไม่ต่ำกว่า 18,000 แห่ง สามารถให้การศึกษาค่าได้ไม่ต่ำกว่า 260 ล้านคนต่อปี ญี่ปุ่นได้ตั้งเป้าหมายที่จะเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาส และสามารถที่จะเลือกเรียนได้ตลอดชีวิต และให้ความสำคัญต่อผลจากการเรียนรู้เหล่านั้น

ในการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต กระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้กำหนดลำดับความสำคัญของการให้การศึกษาค้นตลอดชีวิตในแผนปฏิรูปการศึกษาไว้ 4 ด้านดังนี้

1. ให้การสนับสนุนการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อบุคคลที่ผ่านการศึกษาในสถาบันต่าง ๆ แล้วสามารถที่จะกลับเข้าไปเรียนเพิ่มเติมหรือหาความรู้ใหม่ได้ โดยที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องจัดหาความรู้ใหม่ ๆ และความเชี่ยวชาญใหม่ ๆ ตามความต้องการของอาชีพ และตามความต้องการของการดำรงชีพในแต่ละบุคคล

อย่างไรก็ตาม สถาบันอุดมศึกษาย่อมจะดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะบริษัทเอกชน โดยให้ความสำคัญกับการเรียนแบบนี้ เช่น ให้ค่าจ้างสูงขึ้นเมื่อผ่านการอบรมมาแล้ว หรือให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ระหว่างการฝึกอบรม

2. ให้การสนับสนุนต่อบทบาทของอาสาสมัครที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่สังคม อาสาสมัครเหล่านี้มักจะมีบทบาทสูงในการเรียนและการพัฒนาตนเอง บุคคลเหล่านี้มักจะทำให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และความชำนาญสูง เนื่องจากอาสาสมัครประกอบด้วยบุคคลต่างวัยต่างอายุ ซึ่งมีตำแหน่งและความสามารถต่าง ๆ กัน ย่อมจะเป็นส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การศึกษาตลอดชีวิตดำเนินไปอย่างมีคุณค่ายิ่ง หน่วยงานต่าง ๆ ได้เห็นคุณค่าของอาสาสมัครที่ทำงานพิเศษเหล่านี้ และมักจะให้บรรจุการทำงานในรูปอาสาสมัครลงในแบบฟอร์มการสมัครงาน หรือในประวัติการทำงาน เพื่อประกอบการพิจารณาในการรับเข้าทำงานด้วย

3. ขยายบทบาทกิจกรรมนอกหลักสูตรของบุคคลรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งเป็นวัยที่ควรจะมีความคิดเห็นที่ถูกต้องและประสบการณ์ถูกทิศทาง บุคคลเหล่านี้ควรจะได้มีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิตในกาลต่อไป

4. ขยายบทบาทการศึกษาตลอดชีวิตสู่ประชาชนตามความต้องการ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งทำลายความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อให้อยู่ดีมีสุข เพื่อประชาชนจะได้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อม ปัญหานานาชาติและอื่น ๆ

1.4 สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)

คณะกรรมการแห่งชาติแห่งประธานาธิบดีเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้ประกาศแผนการปฏิรูป เรียกว่า ระบบการศึกษาใหม่ ในปี พ.ศ.2538 ภายใต้ความคิดที่เรียกว่า Edutopia หรืออุดมรัฐทางการศึกษา โดยกำหนดให้ระบบการศึกษา โดยเฉพาะอุดมศึกษา เป็นระบบเปิด และเป็นการศึกษาตลอดชีวิต โดยปรับโครงสร้าง

สถาบันการศึกษาให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต เปิดหลักสูตรที่มีความหลากหลายและมีการเรียนได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสมของผู้เรียน ทำให้บุคคลภายนอกเข้าศึกษาได้ มีความเป็นอิสระที่จะย้ายสถานศึกษา สร้างระบบการสอนทางไกลด้านอุปกรณ์อินเทอร์เน็ตสมัยใหม่เพื่อประชาชนในชนบทได้รับการศึกษา จัดการศึกษาสนองตอบต่อผู้จบมัธยมศึกษาให้ได้เข้าศึกษาต่อเนืองอย่างน้อยในระดับอาชีวศึกษา จัดการศึกษาให้ผู้ใหญ่สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย ได้เข้าศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิต [5]

1.5 มาเลเซีย

มาเลเซียเร่งให้มีการสร้างกำลังคน โดยขยายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ด้วยการส่งเสริมการศึกษาทางไกลเพื่อยกระดับการศึกษาและทักษะของกำลังแรงงานโดยเฉพาะในเวลาเดียวกันได้ขยายการรับนักศึกษาระดับอนุปริญญาให้ได้ถึง 20,000 คน ในปี ค.ศ. 2000 ปรับหลักสูตรการศึกษาให้มีความหลากหลายและยืดหยุ่น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายให้สามารถรับหรือบริการการศึกษาแก่นักศึกษาทั่วโลกได้โดยไม่จำกัดเฉพาะคนมาเลเซีย จึงอาจกล่าวได้ว่ามาเลเซียมุ่งให้อุดมศึกษาของตนเป็นสินค้าส่งออก เพื่อนำรายได้เข้าพัฒนาอุดมศึกษาของตนด้วย [6]

2

พันธกิจและภารกิจอุดมศึกษาสู่ปวงชน กำหนดโดยองค์การการศึกษาโลก

องค์การการศึกษาของโลก หรือองค์การยูเนสโก (United National Educational, Scientific and Cultural Organization) ได้จัดประชุมเกี่ยวกับการอุดมศึกษาระดับโลก โดยมีผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกที่ร่วมประชุมเมื่อ พ.ศ. 2541 ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นได้รับรองพันธกิจและภารกิจของอุดมศึกษาไว้ 17 มาตรา [7] ซึ่งในมาตราต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภารกิจหรือพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษาสู่ปวงชนดังนี้

- มาตรา 3 การอุดมศึกษาจะต้องให้โอกาสทางการศึกษาแก่ทุกคน สนับสนุนให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้เข้าสู่การอุดมศึกษาอย่างทัดเทียมกันไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อย ผู้ยากจน หรือผู้พิการ
- มาตรา 4 สนับสนุนให้สตรีได้เข้าสู่อุดมศึกษาอย่างทัดเทียมบุรุษ
- มาตรา 8 เพิ่มความหลากหลายในการให้การศึกษาและฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เรียนจากภูมิหลังที่หลากหลายสามารถเข้าถึงได้มากที่สุด
- มาตรา 12 ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและทางการสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้
- มาตรา 17 สร้างเครือข่ายผู้ร่วมงานและพันธมิตรในการจัดการอุดมศึกษาทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และสากล

นอกจากนี้ทางองค์การฯ ยังได้กำหนดภารกิจที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำโดยเร่งด่วน ในส่วนของอุดมศึกษาสู่ปวงชนนั้นมีดังนี้ :

1. ทุกสถาบันควรกำหนดพันธกิจเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ แผนงานและโครงการ โดยคำนึงถึงความต้องการของสังคม ทั้งปัจจุบันและอนาคต

2. มหาวิทยาลัยต้องให้บริการชุมชน กิจกรรมวิชาการ เหล่านี้ต้องมีเป้าหมายเพื่อกำจัดความไม่รู้ ความยากจน ความรุนแรง ความอดอยากหิวโหยและโรคภัยไข้เจ็บในสังคม

3. มหาวิทยาลัยต้องเปิดกว้างให้โอกาสทางการศึกษากำจัดกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคในการเข้ามาศึกษา สร้างระบบการเทียบโอนรายวิชาและรับโอนนักศึกษาให้คล่องตัวที่สุดเท่าที่มาตรฐานการศึกษาจะพึงให้ทำได้ นอกจากนี้ยังควรจัดโครงการพิเศษเพื่อให้ผู้ประกอบการได้เข้ามาศึกษาต่อ ดังที่เรียกกันว่า การอุดมศึกษาผู้ใหญ่

4. มหาวิทยาลัยต้องสร้างความสัมพันธ์กับสถานประกอบการเพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งในเรื่องการฝึกอบรม การวิจัย และการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้เข้ามาศึกษาต่อ

อุดมศึกษาสู่ปวงชน ซึ่งประกอบไปด้วยอุดมศึกษาต่อเนื่อง อุดมศึกษาตามอัธยาศัย และอุดมศึกษาตลอดชีวิต จึงมีความสำคัญที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้มองเห็น แต่ละประเทศพยายามให้อุดมศึกษาเข้าสู่ปวงชน เพื่อให้เป็นพลังสมองที่จะช่วยแก้ไขปัญหาค้นต่าง ๆ ของประเทศ และพัฒนาประเทศให้ดียิ่งขึ้นติดต่อกันไป

3

นโยบายการกระจายโอกาสทางการอุดมศึกษา ของไทย

ไทยได้กำหนดนโยบายกระจายโอกาสทางการศึกษาด้านอุดมศึกษา เมื่อเริ่มแผนฯ พัฒนาการศึกษาระดับที่ 1 พ.ศ. 2505 แต่ต่อมาได้กำหนดเรื่องของความเสมอภาคทางการศึกษาเมื่อเริ่มแผนฯ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515 - 2519 ซึ่งได้ปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม โดยการเปิดมหาวิทยาลัยตามภูมิภาค เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ชุมชนในภูมิภาค อันได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขอนแก่น สงขลานครินทร์ และต่อมาก็เป็นมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ อันได้แก่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งมหาวิทยาลัยหลังนั้นใช้ระบบการสอนด้วยสื่อทางไกลเป็นหลัก ส่วนทางกระทรวงศึกษาธิการนั้นได้เน้นวิทยาลัยครูและวิทยาลัยวิชาชีพต่าง ๆ เป็นหลักให้กระจายไปตามภูมิภาค หลังจากแผนฯ ฉบับที่ 3 แล้ว มิได้กำหนดไว้อีกเลย มากำหนดอีกครั้งหนึ่งในแผนฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งระบุไว้ว่า “เร่งกระจายโอกาสทางการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษาอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม และกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม ตลอดจนการศึกษาเพื่อส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ” และทบวงมหาวิทยาลัยได้พยายามดำเนินการให้เป็นรูปธรรมในด้านหนึ่ง คือ การจัดโครงการเครือข่ายสารสนเทศ เพื่อพัฒนาการศึกษาทบวงมหาวิทยาลัยขึ้น [8] โดยวางระบบเส้นใยนำแสงไปยังจุดที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 22 แห่ง และพยายามจัดตั้งวิทยาเขต

สารสนเทศภายใต้มหาวิทยาลัยแม่ข่าย ดังแสดงไว้ตาราง 1 ซึ่งค่อนข้างจะเป็นเอกเทศ มีได้เชื่อมโยงกับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแต่ประการใด โครงการนี้จะต้องดำเนินการต่อเนื่องมาถึงแผนฉบับที่ 8 แต่ในแผนฯ ฉบับนี้ มีได้กำหนดนโยบายและแผนฯปฏิบัติสำหรับการกระจายโอกาสทางอุดมศึกษาไว้แต่ประการใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไทยเราเห็นความสำคัญในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนน้อยมาก

ตารางที่ 1 วิทยาเขตสารสนเทศตามแผนพัฒนาการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย

รายชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบัน และจังหวัดที่จะขยายวิทยาเขตสารสนเทศ

ตามมติ ครม. 20 มิถุนายน 2538 (เดิม) (10 จังหวัด)

1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (สกลนคร)
2. มหาวิทยาลัยขอนแก่น (หนองคาย)
3. มหาวิทยาลัยนเรศวร (พะเยา)
4. มหาวิทยาลัยมหิดล (กาญจนบุรี)
5. มหาวิทยาลัยศิลปากร (ราชบุรี)
6. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (ชุมพร)
7. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (ปราจีนบุรี)
8. มหาวิทยาลัยบูรพา (จันทบุรี)
9. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สุราษฎร์ธานี, ตรัง)
10. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ (แพร่)

ตามมติ ครม. 8 ตุลาคม 2539 (ใหม่) (อนุมัติเพิ่มเติมอีก 18 จังหวัด)

1. *จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศรีสะเกษ, น่าน, ตรัง)
2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ลพบุรี, สุพรรณบุรี 2)

3. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (สุรินทร์ 3)
4. มหาวิทยาลัยมหิดล (นครสวรรค์ 4, อำนาจเจริญ 5)
5. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ลำปาง 6, นราธิวาส 7, ชลบุรี 8)
6. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (ราชบุรี)
7. *มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เชียงราย, ลำพูน, ลำปาง)
8. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (บุรีรัมย์ 9, ระยอง 10)
9. (สระบุรี 11)
10. (พระนครศรีอยุธยา 12)
11. (กระบี่ 13)
12. (กำแพงเพชร 14)
13. (นครพนม 15)
14. (ร้อยเอ็ด 16)
15. (มุกดาหาร 17)
16. (อุดรธานี 18)

-
- หมายเหตุ** 1. เป้าหมายจำนวนวิทยาเขตสารสนเทศ ในช่วง แผนพัฒนาฯ ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) รวม 30 จังหวัด แต่จากมติ ครม. เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2539 มีวิทยาเขตสารสนเทศจำนวน 28 จังหวัด ครม. ให้ทบวงมหาวิทยาลัยคัดเลือกจังหวัดให้ครบ 30 จังหวัด และเสนอ ครม. ต่อไป
- *2. จังหวัดศรีสะเกษ น่าน และตรัง เป็นจังหวัดที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาในลักษณะสถาบันเทคโนโลยีชั้นสูง
 3. จังหวัดเชียงราย ลำพูน และแพร่ ดำเนินการในลักษณะการขยายพื้นที่การสอนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

4

สัมฤทธิ์ผลด้านการกระจายโอกาส และสร้างความเสมอภาคทางอุดมศึกษา

เมื่อพิจารณาแผนการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางด้านอุดมศึกษาตั้งแต่แผนฯ 3 เป็นต้นมา อาจจะได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การกระจายสถาบันอุดมศึกษาออกไปตามพื้นที่ต่าง ๆ และสัมฤทธิ์ผลที่เกิดขึ้นในแผนพัฒนาฉบับที่ 7 เพราะยังมีอ่าววัดได้จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เนื่องจากปัจจุบันยังอยู่เพียงระยะครึ่งแผนฯ

4.1 การกระจายสถาบันอุดมศึกษาสู่ภูมิภาค

เมื่อพิจารณาถึงการกระจายของสถานที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งในปี พ.ศ. 2538 อันเป็นระยะที่อยู่ปลายแผนฯ 7 ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2 จะเห็นว่ามีสถาบันอุดมศึกษารวมทั้งสิ้น 630 แห่ง (รวมวิทยาเขตของแต่ละสถาบัน) ซึ่งในจำนวนนี้มีสถานที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก คือ 152 แห่ง หรือร้อยละ 24 ของทั้งหมด ส่วนที่เหลืออยู่ในภาคกลาง 144 แห่ง หรือร้อยละ 23 ภาคเหนือ 104 แห่ง หรือร้อยละ 17 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 103 แห่ง หรือร้อยละ 16 และภาคใต้ 127 แห่ง หรือร้อยละ 20 ของทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2539 ได้มีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นดังนี้ กรุงเทพฯ 3 แห่ง ภาคกลาง 4 แห่ง ภาคเหนือ 1 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 แห่ง เมื่อรวมแล้วจะมีสถาบันอุดมศึกษาทุกภาค 640 แห่ง นับได้ว่าการเพิ่มขึ้น และกล่าวได้ว่าทุกจังหวัดจะมีสถาบันอุดมศึกษาที่มีหลักสูตรการเรียน

การสอนหลังมัธยมอย่างน้อย 1 แห่ง ซึ่งเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้กว้างขวางพอสมควร

4.2 อุดมศึกษาสู่มวลชน

สถาบันอุดมศึกษาให้บริการการศึกษาเพิ่มขึ้นทุกปี เช่น ปีการศึกษา 2537 มีจำนวนนักศึกษาทุกระดับการศึกษาถึง 1,155,756 คน นับว่าใกล้เคียงกับร้อยละ 15 ที่ถือว่าเป็นอุดมศึกษาสู่มวลชน (mass education) หรือพื้นภาวะที่เป็นอุดมศึกษาเฉพาะกลุ่มคน (elite education) แต่ก็ยังไม่ถึงระดับอุดมศึกษาสู่ปวงชน (universal education)

ตารางที่ 2 จำนวนสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงอื่น ๆ จำแนกตามภาคภูมิศาสตร์ ปีการศึกษา 2538

สังกัด	กทม.	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	รวม
รวม	152	144	104	103	127	630
กระทรวงศึกษาธิการ	96	110	89	86	115	496
สถาบันราชภัฏ	6	9	8	8	5	36
สถาบันราชมนฑล	12	7	6	6	4	35
กรมอาชีวศึกษา	12	42	41	36	54	185
กรมศิลปากร	2	6	2	3	2	15
กรมพลศึกษา	1	4	4	4	4	17
สช.	63	42	28	29	46	208
ทบวงมหาวิทยาลัย	30	15	7	9	5	66
สถาบันจำกัดรับ	12	5	3	4	4	28

สังกัด	กทม.	ภาค กลาง	ภาค เหนือ	ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้	รวม
สถาบันไม่จำกัดรับ	2	1	-	-	-	3
สถาบันอุดมศึกษาเอกชน	16	9	4	5	1	35
เฉพาะกิจเฉพาะกลุ่ม	26	19	8	8	7	68
วิทยาลัยพยาบาล	9	12	8	8	7	44
ตำรวจ ทหาร และอื่น ๆ	17	7	-	-	-	24

- * รวมวิทยาเขตของสถาบันมหาวิทยาลัย
1. มหาวิทยาลัยจำกัดรับมี 20 สถาบัน
 2. มหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับมี 2 สถาบัน
 3. สถาบันอุดมศึกษาเอกชน 31 สถาบัน

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักพัฒนานโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538

4.3 สัมฤทธิผลการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางอุดมศึกษา

จากผลของการประเมินผลด้านการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคอุดมศึกษาของคณะกรรมการดำเนินการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ [9] ได้สรุปผลไว้ ดังนี้ :

1. มีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นในส่วนภูมิภาค แต่การกระจายสถาบันโดยรวมยังไม่เป็นธรรม เพราะปรากฏว่าสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลาง และเมื่อพิจารณาสัดส่วนจำนวนสถาบันอุดมศึกษาต่อจำนวนจังหวัดในแต่ละภูมิภาค ก็พบว่ามีความแตกต่างจากสัดส่วนในกรุงเทพมหานครอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับสัดส่วน

จำนวนสถาบันอุดมศึกษาต่อจำนวนประชากรในวัยเรียน (18-21 ปี) ที่แสดงให้เห็นว่าโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประชากรมีไม่เท่าเทียมกัน ประชากรในกรุงเทพฯ มีโอกาสดีกว่าที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะพิจารณาในมิติใด

2. นักศึกษาอุดมศึกษาต่อประชากรกลุ่มอายุเพิ่มขึ้น แต่ต่ำกว่าอัตราเพิ่มของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพการวางแผนและการพัฒนาการศึกษาทั้งสองระดับยังไม่สอดคล้องกัน

3. มีความพยายามขยายบริการและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วยวิธีต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษาทุกสังกัด ทั้งโดยวิธีรับนักศึกษาโควตาพิเศษในสัดส่วนและวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาบางประการในด้านการประสานงานระหว่างสถาบัน การกำหนดพื้นที่ให้บริการทำให้เกิดความซ้ำซ้อน การรับโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบันยังดำเนินการไม่มากและไม่เป็นระบบเดียวกัน

4. ผู้หญิงมีโอกาสศึกษาในระดับอุดมศึกษาสูงกว่าชายโดยรวมและในระดับปริญญาตรี แต่สัดส่วนผู้หญิงจะต่ำกว่าชายในระดับอนุปริญญาบัณฑิตศึกษา และด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีทุกสาขา

5. โอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษายังไม่เท่าเทียมกันในระหว่างภูมิภาค นักศึกษาอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ มีความแตกต่างระหว่างสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งมีนักศึกษาส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ ขณะที่สถาบันอุดมศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภูมิภาค

6. ดัชนีโอกาสการได้รับเลือกเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา (selectivity index) ซึ่งให้เห็นว่าประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ มีโอกาสรับคัดเลือกเข้าศึกษาสูงกว่าภูมิภาคอื่น ๆ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำสุด

7. โอกาสการเข้าศึกษาในแต่ละสาขาวิชาไม่มีความสอดคล้องกันระหว่างระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาในระดับอนุปริญญา สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ แต่ในระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ส่วนใหญ่กลับเป็นสาขาสังคมศาสตร์ ในภาพรวมทั้งกระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัย มีนักศึกษาสาขาสังคมศาสตร์สูงกว่าวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา

8. โอกาสเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความแตกต่างกันในแต่ละอาชีพและรายได้ของครอบครัวนักศึกษา กลุ่มอาชีพค้าขายและรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจมีโอกาสเข้ามากที่สุดในสถาบันอุดมศึกษาจำกัดรับสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ส่วนผู้ประกอบการเกษตรกรรมและประมงมีโอกาสเข้าสัดส่วนสูงในสถาบันฯ สังกัดกระทรวงและสถาบันฯ ไม่จำกัดรับสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

9. นักศึกษาโดยรวมส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ การจัดสรรทุนประเภทต่าง ๆ ช่วยเหลือเป็นผลดีเป็นอย่างมาก

10. มีแนวโน้มที่ดีขึ้นในความพยายามขยายโอกาสทางการศึกษาแก่คนพิการและมีความผิดปกติ รวมทั้งชนกลุ่มน้อย

11. มีความพยายามที่จะพัฒนารูปแบบการให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทั้งใช้เทคโนโลยีอันทันสมัย ซึ่งสามารถขยายการศึกษาในระดับนี้ได้เพิ่มขึ้น

จากผลของการประเมินข้างต้นนี้สรุปได้ว่า การกระจายโอกาสทางการศึกษาและความเสมอภาคทางการศึกษายังไม่มีความเป็นธรรม หรือเท่าเทียมกัน ผู้ที่ได้รับโอกาสมากอยู่แล้วคงยังได้รับเช่นเดิม ผู้ขาดโอกาสก็ยังคงขาดโอกาสเช่นเดิมอย่างต่อเนื่อง ยังมีช่องว่างของโอกาสทางการศึกษาระหว่างประชาชนต่างภูมิภาค ต่างฐานะ อาชีพ และยังเป็นจุดอ่อนของอุดมศึกษาไทยติดต่อกันมานานนับศตวรรษ แต่ที่สำคัญนอกเหนือสิ่งอื่นใดไทยยังคงมุ่งอยู่กับการศึกษาในระบบ มิได้มุ่งกับอุดมศึกษาในระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาต่อเนื่องและตลอดชีวิต แต่ประการใด

5

ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษากับ การศึกษาระดับอื่น

การศึกษาทุกระดับจะต้องมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันได้ หากไม่สัมพันธ์กันหรือต่อเนื่องกันย่อมมีความสูญเสียเกิดขึ้น แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาจะอยู่กระจายไปตามภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อดีในการกระจายโอกาสทางการศึกษา แต่โดยเหตุที่สถาบันอุดมศึกษาอยู่ต่างสังกัด นโยบายไม่เป็นเอกภาพ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในการกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาตลอดชีวิต

ปัญหาความไม่สัมพันธ์ระหว่างอุดมศึกษากับการศึกษาระดับอื่นมีผลให้ :

- ☛ คุณภาพนักเรียน ม.ปลายแตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่น ท้องถิ่นที่ห่างไกลด้อยกว่ามีโอกาสเข้าศึกษาได้น้อยกว่า
- ☛ คุณภาพนักเรียน ม.ปลายลดต่ำลง ไม่สามารถต่อเนื่องกับอุดมศึกษาได้ดี มีผลทำให้การคัดออกสูงขึ้น และคุณภาพบัณฑิตตกต่ำลง
- ☛ หลักสูตรเรียนแบบกันไม่เหมาะสมกับภูมิภาคและท้องถิ่น ไม่มีความหลากหลายพอที่จะให้โอกาสในการเลือกเรียน และไม่ตรงกับความต้องการของสังคม หรือประกอบอาชีพอิสระ ได้ส่งผลให้บัณฑิตไม่มีงานทำ
- ☛ ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาต่างสังกัดมีน้อย ไม่เป็นระบบ ไม่สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ซึ่งกันและกันได้

☛ การเปิดมหาวิทยาลัยใหม่ในภูมิภาคเพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาในสภาพปัจจุบันนั้นเป็นนโยบายที่ผิด เพราะสถานที่ตั้งยังกระจุกตัวอยู่ในตัวเมืองใหญ่ และส่งผลกระทบต่อให้สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ อ่อนแอลงไปด้วยทั้งระบบ

แนวทางแก้ไขและทางออก

☛ สร้างเอกภาพทางนโยบาย

✿ กำหนดนโยบายให้เป็นเอกภาพทั้งสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดเดียวกันและต่างสังกัด โดยเฉพาะวัตถุประสงค์เป้าหมายที่แตกต่างกันเพื่อให้ผลรวมเป็นหนึ่งเดียว คือ บรรลุถึงเป้าหมายหลักของชาติ

✿ สำหรับเอกภาพทางนโยบายนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ระบุไว้ในมาตรา 9 เรื่องการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักว่ามีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ ส่วนผู้กำหนดนโยบายนั้นเป็นคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 34 การดำเนินการเรื่องนี้จึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือของคณะกรรมการการอุดมศึกษากับคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานว่ามีมากน้อยเพียงใด

☛ สร้างเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา

✿ สร้างเครือข่ายอุดมศึกษาให้สามารถพึ่งพาแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการและใช้ทรัพยากรร่วมกันได้

☛ สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนให้หลากหลาย

✿ สร้างหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายตรงตามหน้าที่หลักเหมาะสมกับความต้องการของสังคม หรือประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นหรือภูมิภาค มีทางออกและทางเลือกที่ดีแก่ทุกคน และเป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องกันได้

☛ ระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา

✿ การกระจายโอกาสทางการศึกษาจะต้องมีการระดมสรรพกำลังทุกส่วนในสังคม อันได้แก่ ครอบครัว ชุมชน รัฐ เอกชน องค์กรเอกชน สื่อมวลชน ร่วมกันรับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกขั้นตอนแทนการผลักภาระให้รัฐแต่ผู้เดียว และจะต้องระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ร่วมกัน

✿ สำหรับการระดมสรรพกำลังเพื่อศึกษานี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 [10] ได้ระบุไว้ในมาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

นอกจากนี้ในมาตรา 29 ได้ระบุว่า “ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

5.1 เอกภาพทางนโยบาย

จุดเด่นของอุดมศึกษาไทยประการหนึ่ง คือ การกระจายอำนาจบริหารไปหลายหน่วยงาน แต่ก็มีจุดด้อยที่ยังมีศูนย์รวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลางยังไม่กระจายไปสู่พื้นที่คือจังหวัดและสถานศึกษาให้มากขึ้น นอกจากนี้การกระจายอำนาจไปหลายหน่วยงานทำให้ขาดเอกภาพทางนโยบาย

ปัญหา

☛ การไม่กระจายอำนาจโดยคงรวมศูนย์อำนาจอยู่ในส่วนกลาง ทำให้การบริหารงานและการจัดการการศึกษาขาดความคล่องตัว ไม่สามารถปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมท้องถิ่นได้

☛ การขาดเอกภาพทางนโยบายมีผลให้

- ✱ นโยบายไม่สอดคล้องกัน
- ✱ ไม่มีการแบ่งงานและความรับผิดชอบ เกิดความซ้ำซ้อน
- ✱ คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาต่างกันไม่สามารถประสานกันได้
- ✱ ขาดการติดต่อประสานงานร่วมกัน

แนวทางแก้ไขและทางออก

☛ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 [10] ได้ระบุตามมาตรา 39 ให้กระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง ซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาเกิดความคล่องตัวยิ่งขึ้น

☛ เอกภาพทางนโยบายที่ควรจะทำให้เป็นรูปธรรมก็คือ :

☛ กำหนดเป้าหมายของชาติในการให้การศึกษาแก่ปวงชนเป็นเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือการใช้การศึกษาระดับต่าง ๆ แก่ปวงชนตามความต้องการกำลังคนของชาติ และตามความต้องการของชุมชน

☛ กำหนดเป้าหมายรองและภารกิจหลักให้แก่กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาแตกต่างกัน โดยมี :

- เป้าหมายรองที่ชัดเจน
- แบ่งภารกิจและความรับผิดชอบซึ่งแตกต่างกันให้ประสานกันและไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน
- กระจายอำนาจบริหารและการจัดการ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว

☛ ดำเนินการจัดการศึกษาให้ได้ดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และได้คุณภาพมาตรฐาน

☛ ดำเนินการให้หลักสูตรมีความหลากหลายเหมาะสมกับการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตตามความต้องการอันหลากหลายของชุมชน

☛ สร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่การใช้ได้ประโยชน์สูงสุด

5.2 ระบบอุดมศึกษาไทย

พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยของรัฐได้กำหนดหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง คือ ทำหน้าที่ในการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ในขณะที่ พ.ร.บ. ของสถาบันราชภัฏได้กำหนดหน้าที่ให้เป็นสถาบัน

อุดมศึกษาเพื่อผลิตครูและพัฒนาท้องถิ่น ส่วนของสถาบันราช-
มงคล นั้นถูกกำหนดให้ผลิตบุคคลในวิชาชีพเฉพาะต่าง ๆ ซึ่ง
เท่ากับเป็นการแบ่งหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน แต่มีความบกพร่องที่
ขาดจุดเน้นของภารกิจหลัก และเป้าหมายอันเกิดจากภารกิจนั้น

นโยบายจัดการศึกษาจึงควรจะแบ่งหน้าที่ออกเป็นสาม
ระบบให้สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายที่ควรที่จะกำหนดไว้ใน
พระราชบัญญัติ ดังนี้คือ :

1. **ระบบมหาวิทยาลัย** เน้นการให้การศึกษาระดับสูง
ปริญญาตรี โท เอก หลายสาขาวิชา มุ่งการวิจัยสู่ความทันสมัย
และระดับสากล เพื่อสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ หน้าที่นี้
ควรจะเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

2. **ระบบสถาบันอุดมศึกษาระดับสูง** เน้นการให้การ
ศึกษาระดับปริญญาตรี อุดมศึกษาทั่วไป และบัณฑิตศึกษา
บางสาขาวิชา มุ่งอุดมศึกษาสู่ปวงชนและอุดมศึกษาตลอดชีวิต
เพื่อให้สามารถพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น หน้าที่นี้ควรจะเป็นสถาบัน
อุดมศึกษา เช่น สถาบันราชภัฏ และสถาบันราชมงคล

3. **ระบบวิทยาลัย หรือวิทยาลัยวิชาชีพเฉพาะ** เน้น
การให้การศึกษาระดับปริญญาตรี หรือต่ำกว่า มุ่งอุดมศึกษา
เฉพาะกลุ่มเพื่อสามารถประกอบอาชีพเฉพาะ และการศึกษา
ต่อเนื่องและตลอดชีวิต หน้าที่นี้ควรเป็นของวิทยาลัยวิชาชีพต่าง ๆ
เช่น วิทยาลัยเกษตรกรรม วิทยาลัยการพยาบาล วิทยาลัยของ 3
เหล่าทัพ เป็นต้น

5.3 บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการปฏิบัติ ภารกิจ

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการปฏิบัติภารกิจ
ควรจะเป็นดังในตารางที่ 3 ดังนี้ :

เป้าหมายหลัก

- มหาวิทยาลัย มุ่งอุดมศึกษาทันสมัย และอุดมศึกษาสู่
สากลเป็นหลัก
- สถาบัน ฯ มุ่งอุดมศึกษาสู่ปวงชนและอุดมศึกษา
ตลอดชีวิตเป็นหลัก
- วิทยาลัย ฯ มุ่งอุดมศึกษาเฉพาะกลุ่มอาชีพและอุดม-
ศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลัก

ภารกิจหลัก

- มหาวิทยาลัย มุ่งพัฒนาสมองของชาติและความเป็นผู้นำ
ในวิทยาการเป็นภารกิจหลัก
- สถาบัน ฯ มุ่งพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นภารกิจหลัก
- วิทยาลัย ฯ มุ่งพัฒนากลุ่มอาชีพเป็นภารกิจหลัก

คลังแห่งความรู้

- มหาวิทยาลัย ดูดซับวิจัยและพัฒนาความรู้ระดับสูงและ
ระดับสากลเป็นหลัก
- สถาบัน ฯ ดูดซับวิจัยและพัฒนาความรู้ระดับสูง
และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก
- วิทยาลัย ฯ ดูดซับและพัฒนาความรู้วิชาชีพเฉพาะ
เป็นหลัก

การถ่ายเทและรับความรู้ระหว่างสถาบันอุดมศึกษา

- มหาวิทยาลัย ถ่ายเท ความรู้ระดับสูงและวิเทศคดีศึกษา
สู่สถาบันฯ
- รับ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและไทย
ศึกษาจากสถาบัน

สถาบัน ฯ มุ่งในการอนุรักษ์และถ่ายทอดสังคม
วัฒนธรรมไทย

วิทยาลัย ฯ มุ่งในการอนุรักษ์สังคมวัฒนธรรมไทย

☛ จุดเด่นของระบบทั้งสามมีดังนี้

☛ มีนโยบายที่เป็นเอกภาพ มีเป้าหมายหลักของชาติ
เป็นเป้าหมายเดียวกัน เป้าหมายรอง และภารกิจหลักในการผลิต
กำลังคนที่แตกต่างกัน

☛ มีคลังแห่งความรู้และจุดเน้นแห่งการถ่ายทอด
ความรู้ที่แตกต่างกัน

☛ มีหลักสูตรที่มีความหลากหลายรับใช้สังคมที่
แตกต่างกัน แต่สามารถต่อเนื่องกันได้

☛ มีเครือข่ายเชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยทรัพยากรซึ่งกัน
และกันหรือใช้ร่วมกันได้

☛ หากได้มีการประสานนโยบายร่วมกันกำหนดหน้าที่
ภารกิจหลักและขอบเขตของงาน เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน สร้าง
เครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ สามารถใช้
ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน ก็จะสามารถพัฒนาอุดมศึกษาไป
สู่ความก้าวหน้าได้อย่างมั่นคง

☛ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะเข้าสู่ระบบใดก็ได้ ตาม
หลักของอุดมศึกษาที่เปิดเสรี

ตารางที่ 3 บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไทย - การแบ่งภารกิจและการประสานงาน

เรื่อง	มหาวิทยาลัย	สถาบันราชภัฏ สถาบันราชชมงคล	วิทยาลัยวิชาชีพ
เป้าหมายหลัก	อุดมศึกษาทันสมัย อุดมศึกษาสู่สากล	อุดมศึกษาสู่ปวงชน อุดมศึกษาตลอดชีวิต	อุดมศึกษาเฉพาะกลุ่ม อุดมศึกษาตลอดชีวิต
ภารกิจหลัก	พัฒนาสมองของชาติ	พัฒนาชุมชนท้องถิ่น	พัฒนากลุ่มอาชีพ
คลังความรู้ (คู่มือ, วิจัย)	ระดับสูง + สากล	ระดับสูง + ภูมิปัญญาท้องถิ่น	วิชาชีพเฉพาะ
การถ่ายทอดความรู้	ความรู้ระดับสูง	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	วิชาชีพใหม่
	วิเทศคดีศึกษา	ไทยคดีศึกษา	วิชาชีพใหม่
ทรัพยากร	สถาบันวิจัยระดับสูง อุทยานวิทยาศาสตร์ สถานีทดลอง	ห้องปฏิบัติการ ทรัพยากรท้องถิ่น	ห้องปฏิบัติการ ห้องปฏิบัติการ
บริการวิชาการ	แก้ปัญหาหลักของชาติ รักษาสีทึบประโยชน์ชาติ	ชุมชนท้องถิ่น	เฉพาะกลุ่มอาชีพ
ศิลปวัฒนธรรม	ไทย-นานาชาติ (ความกลมกลืน)	สังคมวัฒนธรรมไทย (อนุรักษ์+ถ่ายทอด)	สังคมวัฒนธรรมไทย (อนุรักษ์+ถ่ายทอด)
ภาษา	อังกฤษ-ไทย ภูมิภาค	อังกฤษ-ไทย ภาษาถิ่น	อังกฤษ-ไทย ภาษาถิ่น
หลักสูตร (แตกต่าง) (ต่อเนื่อง)	ความเป็นเลิศ (วิทยาศาสตร์เกษตร) วท.บ.(เกษตร) วท.ม.(เกษตร) วท.ด.(เกษตร)	ความต้องการของชุมชน (เกษตรศาสตร์) กษ.บ.(เกษตรยั่งยืน) กษ.ม.(เกษตรยั่งยืน) กษ.ด.(เกษตรยั่งยืน)	แรงงานฝีมือ ปวช.ปวส.(เกษตร)

หมายเหตุ : ถ่ายเทให้กันและกัน

5.4 โครงสร้างเครือข่าย

จัดเครือข่ายอุดมศึกษา เช่น ให้มีมหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏร่วมกันเป็นเครือข่ายอาศัยสถานที่ตามภูมิศาสตร์เป็นเขตรับผิดชอบเป็นเกณฑ์ดังตารางที่ 4 เครือข่ายนี้รวมไปถึงเครือข่ายสารสนเทศ ตามแผนภาพที่ 1 และแผนภาพที่ 2 ที่จะทำให้สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมสัมพันธ์ ช่วยเหลือ แลกเปลี่ยน และประสานประโยชน์ซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

ตารางที่ 4 เครือข่ายระหว่างสถาบันอุดมศึกษาระบบปิด สังกัดทบวงฯ และสถาบันราชภัฏ

มหาวิทยาลัย	สถาบันราชภัฏ
▶ ส่วนกลาง (กรุงเทพฯ)	
จุฬาฯ ธรรมศาสตร์ มหิดล	มหาวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ (6 สถาบัน)
เกษตรศาสตร์ บูรพา ฯลฯ	มหาวิทยาลัยศรีอยุธยา (5 สถาบัน)
▶ ส่วนภูมิภาค	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	
วิทยาเขต มก. มหิดล ศิลปากร	มหาวิทยาลัยทวาราวดี (4 สถาบัน)
กลางตอนเหนือ	
นเรศวร	มหาวิทยาลัยพุทธชินราช (4 สถาบัน)
เหนือ	
เชียงใหม่ แม่โจ้	มหาวิทยาลัยล้านนา (4 สถาบัน)
อีสานเหนือ	
ขอนแก่น	มหาวิทยาลัยอีสานเหนือ (4 สถาบัน)
อีสานใต้	
เทคโนโลยีสุรนารี อุบลราชธานี	มหาวิทยาลัยอีสานใต้ (4 สถาบัน)
ใต้	
สงขลานครินทร์	มหาวิทยาลัยทักษิณ (5 สถาบัน)

* โดยที่มหาวิทยาลัยส่วนกลางมีเครือข่ายกับมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค สถาบันราชภัฏมีเครือข่ายกับสถาบันราชมงคล และวิทยาลัยวิชาชีพอื่น ๆ

5.5 เครือข่ายสารสนเทศสถาบันอุดมศึกษา

ในยุคแห่งเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลโลกไร้พรมแดน ความรู้ ความสามารถถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันได้ อุดมศึกษาสามารถเข้าถึงชุมชนได้ทุกแห่งที่โครงสร้างเครือข่ายการส่งข้อมูลไปถึง โดยที่ไม่ต้องให้มีสถาบันอุดมศึกษานั้นตั้งอยู่ เปิดทางให้สามารถกระจายโอกาสทางการศึกษา และนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนได้

การจัดและสร้างเครือข่ายเทคโนโลยีการสื่อสารจึงไม่ควรจะมองเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่จะต้องควบคู่ไปกับการศึกษาให้อุดมศึกษาเข้าได้ทุกระดับของการศึกษาทั้งในและนอกระบบ และทุกห้องที่ที่มีการศึกษา

5.5.1 ประโยชน์ของเครือข่ายสารสนเทศ

☛ ในโครงการเครือข่ายสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัย [8] ได้กล่าวถึงประโยชน์ของระบบไว้ดังนี้

- 1) สามารถขยายโอกาสทางการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาคได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว
- 2) ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการบริหารและบริการการศึกษา
- 3) อาจารย์ผู้สอนสามารถทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถสอนนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่ข่ายและวิทยาเขตได้พร้อมกัน
- 4) การสอนเป็นแบบโต้ตอบกัน ส่งผลให้นิสิตเพิ่มพูนความรู้เชิงวิชาการ
- 5) ทำให้สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันของแต่ละมหาวิทยาลัยและวิทยาเขตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) การเชื่อมต่อเครือข่ายสื่อสารคอมพิวเตอร์เข้าด้วยกัน จะทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างหน่วยงานมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

7) การบริหารและบริการข้อมูลระหว่างมหาวิทยาลัยจะมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

8) ลดค่าใช้จ่ายและเวลาสำหรับการประชุมระหว่างผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยโดยการใช้การประชุมทางไกล

9) เพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพของข้าราชการทบวงมหาวิทยาลัย

10) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้มีการใช้แพร่หลายมากขึ้น

☛ ในการประชุมประจำปีของที่ประชุมอธิการบดีทั่วประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2539 [11] ที่ประชุมได้สรุปว่าการจัดการศึกษาผ่านสื่อทางไกลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่จำเป็นต่ออุดมศึกษาในอนาคต เพราะจะช่วยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) แก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร
- 2) เพิ่มปริมาณการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพ
- 3) ยกระดับการเรียนการสอนสู่สภาพการพึ่งตนเอง
- 4) ขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชน
- 5) ลดค่าใช้จ่ายในการลงทุนระยะยาว
- 6) ใช้ทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านร่วมกัน

7) สามารถเข้าสู่ความทันสมัยจากประเทศอื่น ๆ และระดับสากลได้

☛ ในข้อเขียนเกี่ยวกับนโยบายสื่อสารสนเทศกับระบบฐานข้อมูลการศึกษา ครรชิต มาลัยวงศ์ [12] ได้สรุปถึงประโยชน์ในการสอนทางไกล โดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศไว้ดังนี้ :

- 1) เพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนตั้งแต่ชั้นประถมไปจนถึงระดับอุดมศึกษา
- 2) เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ที่อาศัยในท้องถิ่นห่างไกลและในสถานที่ซึ่งขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การเรียน ตลอดจนด้านทรัพยากรบุคคลในการสอน
- 3) เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาระบบเปิดในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมและต้องทำงานมีโอกาสที่จะศึกษาต่อด้วยตนเอง
- 4) เพื่อการฝึกหัดทางด้านอาชีพและเทคนิคการทำงานต่าง ๆ เป็นการพัฒนาทางด้านแบบแผนการศึกษา ซึ่งสามารถเสริม นอกเหนือจากระบบการศึกษาปกติ
- 5) เพื่อการศึกษาผู้ใหญ่ โดยสามารถเรียนได้ด้วยตนเองอยู่กับบ้าน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนที่อยู่ในที่ห่างไกลเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับผู้เรียนที่อยู่ส่วนกลาง หรือเพื่อเป็นการเสริมความรู้แก่ประชาชนทั่วไปให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น และเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ไพรัช รัชยพงษ์ [13] ได้สรุปในบทความความอุดมศึกษาผ่านสื่อทางไกลถึงโอกาสทางการศึกษา คุณภาพ ความคุ้มค่า และความเป็นไปได้ว่าการศึกษาทางไกลนั้นมีการนำมาใช้ทั้งในมหาวิทยาลัยเปิดและมหาวิทยาลัยปิด และมีหลักสูตรการเรียนการสอนในหลากหลายสาขาวิชา ทั้งด้านภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ริเริ่มมาก่อน เช่น

สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา จนมาถึงประเทศที่กำลังพัฒนา ในทวีปอาฟริกา หลายโครงการเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ ประเทศไทยนั้น รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา นโยบายของไอที 2000 ประการหนึ่งที่สำคัญก็คือ การลงทุนพัฒนาคุณภาพของพลเมือง ได้แก่ การสร้างพลเมืองที่อ่านออกเขียนได้ และบุคลากรที่มีทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเพียงพอ และได้กล่าวถึงการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการศึกษาไว้ว่า “จุดอ่อนทางด้านบริการการศึกษาที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่อาจจะแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่ต้องลงทุนมากนักด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การศึกษาทางไกลที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น สื่อประสม วิดีโอ ปฏิสัมพันธ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น สามารถพัฒนาการศึกษาและการฝึกอบรมให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนและนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ทั้งยังสามารถให้บริการการศึกษาต่อเนื่องแก่ผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาทักษะและความรู้ให้ทันสมัยยิ่งขึ้นไปอีก”

กล่าวโดยสรุป การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสอนทางไกลให้ประโยชน์ทั้งในด้านการสอนในและนอกหลักสูตร กระจายโอกาสทางการศึกษา สามารถสอนได้ทุกระดับ ศึกษาได้ต่อเนื่องและตลอดชีวิต ทุกโอกาสและสถานที่ที่เครือข่ายสารสนเทศไปถึง และให้ประโยชน์คุ้มค่าต่อการลงทุน

5.5.2 การใช้เครือข่ายสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนในต่างประเทศ

☛ ญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นได้ใช้สื่อทางไกลสอนทั้งในระบบมหาวิทยาลัยปิดและมหาวิทยาลัยเปิด รูปแบบของมหาวิทยาลัยปิดที่ใช้สื่อทางไกล

สอน ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งฮอกไกโด (Hokaido Institute of Information Technology : HIIT) เป็นต้น โดยการใช้เครือข่ายสื่อทางไกลผ่านดาวเทียมจากศูนย์กลางแพร่ภาพสดไปยังวิทยาลัยเครือข่ายทั่วประเทศ 22 แห่ง โดยนักเรียนสามารถดูได้จากจอโทรทัศน์หรือจอคอมพิวเตอร์ สามารถรับสัญญาณคำถามและภาพนิ่งไปยังศูนย์ฯได้ [14] ส่วนมหาวิทยาลัยไคโอเอ (Keio University) ได้ทำเครือข่ายสารสนเทศเพื่อการศึกษาและการแพทย์แพร่ภาพการบรรยายทั้งแบบสดและแบบเรียกได้เมื่อต้องการเรียน สามารถค้นหาเรียนด้วยตนเอง ให้บริการทำเอกสารการเรียนการสอน ตลอดจนจัดสัมมนา กลุ่ม หรือประชุมร่วมระหว่างวิทยาเขตได้ [15]

ญี่ปุ่นมีมหาวิทยาลัยเปิดเรียก University of The Air ให้การศึกษาโดยแพร่ภาพทางโทรทัศน์และสื่ออื่นอันได้แก่ วิทยุ การศึกษาทางไปรษณีย์ มีเทปการบรรยาย ลักษณะการสอนจึงคล้ายกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช แต่ต่างกันที่มหาวิทยาลัยนี้มีการเรียนแบบปกติด้วยประมาณ 20 หน่วยกิต โดยเรียนตามศูนย์ที่กระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ การเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยนี้มีทั้งในและนอกหลักสูตร คือ ประเภทต้องการปริญญา และไม่ต้องการปริญญา [4]

☛ ออสเตรเลีย

ออสเตรเลียเป็นประเทศหนึ่งที่ใช้เครือข่ายสื่อทางไกลเพื่อการเรียนการสอนมาก เพราะประเทศกว้างใหญ่และมีถิ่นทุรกันดารมากยากจะเข้าถึง สื่อทางไกลจึงช่วยได้มาก บริษัทกระจายเสียงแห่งออสเตรเลีย (Australian Broadcasting Corporation) เริ่มการทดลองใช้โทรทัศน์เพื่อการเรียนการสอนในปี พ.ศ. 2499

แต่ก็ได้รับความสนใจจากรัฐและมหาวิทยาลัยน้อย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2523 มหาวิทยาลัยบางแห่งเริ่มใช้วีดิทัศน์และโทรทัศน์เพื่อการศึกษา เมื่อถึงปี พ.ศ. 2534 รัฐบาลจึงได้ลงทุนในโครงการจัดการศึกษาทางโทรทัศน์ขึ้น โดยมุ่งไปยังกลุ่มบุคคลด้อยโอกาส และกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้เข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา สำหรับประเภทหลังจะต้องเสียค่าเอกสารอ่านประกอบและค่าหน่วยกิต ถ้าต้องการรับปริญญา ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 จึงได้มีเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัย 5 มหาวิทยาลัยขึ้น คือ มหาวิทยาลัย Monash, University of New England, University of South Australia, Deakin, Griffith โดยบรรษัทกระจายเสียงออสเตรเลียทำหน้าที่เป็นเครือข่ายระดับชาติ คือ ส่งกระจายเสียง ออกทีวี และขายเอกสารการเรียนการสอนทั่วประเทศ ในหลักสูตรจะมีการแบ่งหน้าที่ตามความเชี่ยวชาญของแต่ละมหาวิทยาลัย อันได้แก่ มหาวิทยาลัย Griffith รับผิดชอบในออสเตรเลียคดีศึกษา มหาวิทยาลัย New England รับผิดชอบในการสอนด้านสภาพแวดล้อมของออสเตรเลีย Monash ด้านการตลาด South Australia ด้านศาสนา Deakin ด้านโบราณคดีและสถิติ New England ด้านภาษาฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2535 จึงได้เริ่มโครงการ Open Learning Australia โดยรัฐร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนซึ่งตั้งขึ้นใหม่ คือ บริษัท Open Learning Agency of Australia และได้ทำการประเมินผลในปี พ.ศ. 2537 ในปีเดียวกันนี้ก็ได้เริ่มโครงการ Open Net คือเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์บริการ โดยร่วมกับบริษัทตัวแทนที่มีชื่อว่า Open Learning Electronic Support Service ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ก็ได้มีการรวมกิจการของโครงการ Open Learning Australia และ Open Net เข้าด้วยกัน ทำให้การทำงานเป็นเอกภาพ ประสานกัน และเกิดความคล่องตัวมากขึ้น

ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัย 9 แห่งที่เข้าร่วมในโครงการ Open Learning Australia คือ Charles Sturt, Curtin, Deakin, Griffith, Monash, University of New England, Central Queensland, Southern Queensland และ University of South Australia โดยเปิดหลักสูตรปริญญาให้ แต่ถ้าวรวมมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เปิดสาขาวิชานอกหลักสูตร จะมีจำนวนถึง 21 มหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมโครงการเมื่อเร็ว ๆ นี้รัฐได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยติดตามตรวจสอบและประเมินผลโครงการของการเปิดโอกาสทางการศึกษานี้ โดยให้ประเมินเรื่องของการรับเข้า (Access) ความคล่องตัว (Flexibility) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ (Utilization of Existing Resource) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข (Innovation) คุณภาพ (Quality) และความคุ้มค่า (Cost Effectiveness) [16]

☛ สหราชอาณาจักร

สหราชอาณาจักรได้มีมหาวิทยาลัยเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2512 โดยสอนในระดับปริญญาตรีและโท โดยใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ เอกสารประกอบการสอน และเทปบันทึกบทเรียนต่าง ๆ ประมาณในปี พ.ศ. 2530 สถาบันวิศวกรไฟฟ้า (Institute of Electrical Engineering : IEE) ได้เริ่มโครงการสอนผ่านสื่อทางไกลแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป ทางสาขาวิศวกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้วิธีบันทึกเทปที่มหาวิทยาลัยแม่ข่าย คือ มหาวิทยาลัยแอสตัน และมหาวิทยาลัยยอร์ก ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 จึงเริ่มใช้คอมพิวเตอร์ช่วยฝึก (Computer Based Training) มีลักษณะโต้ตอบได้ มหาวิทยาลัย Bradford ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยปิด ได้เริ่มการสอนหลักสูตรปริญญาโทด้านวิศวกรรมคลื่นวิทยุ (RF Engineering) แบบสื่อทางไกล โดยใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์

และคอมพิวเตอร์ช่วยออกแบบและช่วยในการฝึกปฏิบัติ จะเห็นได้ว่า การสอนสื่อทางไกลได้ขยายตัวทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้นไปอีก [17,18,19]

☛ สหรัฐอเมริกา

สถาบันอุดมศึกษาในสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาการศึกษาทางไกลออกไปมากและมีความหลากหลาย เช่น มหาวิทยาลัย Wisconsin ที่ Madison ใช้การสอนสื่อทางไกลร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาในอเมริกา ยุโรป และเอเชีย ในการเรียนการสอนหลายสาขาวิชา [20] ในด้านเครือข่ายความร่วมมือกัน เปิดสอนบางสาขาที่มีมาก เช่น มหาวิทยาลัย Colorado, George Mason และ Rice ร่วมมือกันจัดหลักสูตรระดับปริญญาตรีวิศวกรรมไฟฟ้า สาขาการประมวลสัญญาณดิจิทัลแบบทางไกล มหาวิทยาลัย Stanford มีเครือข่ายโทรทัศน์เพื่อการสอนของตนเองมานานแล้ว เรียกว่า Stanford University Television Network ทำการสอนนักศึกษาที่ทำงานตามแหล่งต่าง ๆ ที่อยู่ในรัศมีการแพร่ภาพและพวกที่อยู่นอกรัศมีการแพร่ภาพ สามารถใช้เทปบันทึกภาพการสอนที่ปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอได้ มหาวิทยาลัยกำลังเริ่มโครงการ Education on Demand คือ เรียนเมื่อใดก็ได้ตามที่ต้องการ ใช้การสอนโดยสื่อผสมเรียกว่า Stanford Multimedia Instruction Network ซึ่งโดยระบบนี้ นักศึกษาสามารถเรียนบทเรียนได้ตามที่ต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องเข้าห้องเรียนหรือรอเวลาสอน ตลอดจนถึงข้อเทป [21,22,23]

รัฐ North Carolina สร้างระบบเครือข่ายการศึกษาทุกระดับ โดยสื่อทางไกลทั่วทั้งรัฐผ่านทางดาวเทียมที่ทันสมัยได้ชื่อว่า North Carolina Information Superhighway สามารถให้บริการ

การศึกษาทางไกลที่สมบูรณ์แบบเหมือนกับผู้สอนยืนอยู่ตรงหน้า สามารถเห็นอกกับกิริยาต่าง ๆ ของผู้สอนและได้ยินเสียงชัดเจน เช่น การเคลื่อนไหวของริมฝีปาก ซึ่งจำเป็นสำหรับการเรียนภาษามาก และกำลังพัฒนาไปสู่ระบบ Education on Demand ภายในไม่ช้านี้

← ประเทศในทวีปแอฟริกา

ได้มีการสอนผ่านดาวเทียมเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยซิมบับเวแห่งประเทศซิมบับเว มหาวิทยาลัยไนโรบีแห่งประเทศเคนยา และมหาวิทยาลัยเทกซัส เอแอนด์เอ็มแห่งสหรัฐอเมริกา โดยใช้ดาวเทียมสอนทั้งด้าน เทคโนโลยีชีวภาพ เกษตรศาสตร์ รวมทั้งการสัมมนาทางวิชาการ ในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ด้วย [24]

จากประสบการณ์ของการศึกษาทางไกลของประเทศต่าง ๆ นั้น ไพรซ์ ชัชยพงศ์ [13] ได้สรุปว่า

- 1) มีการจัดการศึกษาทางไกลทั้งในมหาวิทยาลัย เปิดและมหาวิทยาลัยปิด
- 2) หลักสูตรที่สอนมีหลากหลาย ทั้งในสาขา สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เกษตรศาสตร์ และแพทยศาสตร์
- 3) สื่อและเทคโนโลยีที่ใช้ ได้แก่ ตำรา เทปเสียง เทปภาพ คอมพิวเตอร์ ช่วยฝึก/สอน สื่อประสมด้วยคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต การแพร่ภาพด้วยโทรทัศน์ การใช้ดาวเทียมและเส้นใยนำแสง รวมถึงการใช้ทางด่วนสารสนเทศ
- 4) มีการจัดการศึกษาทางไกลทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และหลายโครงการมีลักษณะร่วมมือระหว่างประเทศ

5.5.3 เครือข่ายสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษาของประเทศ

นโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ [25] ได้เน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษาทุกระดับ แต่ไม่ได้เน้นถึงระบบในส่วนที่จะสนับสนุนการอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะงานวิจัยที่ต้องอาศัยห้องสมุดที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งต้องการการลงทุนสูง

การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษาได้กำหนดเป็นแผนงานหลักในแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 8 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาระบบสารสนเทศให้เป็นเครือข่าย สามารถเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการวางแผนการบริหารและจัดการการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

เป้าหมายของการพัฒนานี้คือ จัดให้มีองค์รกำกับนโยบายและแผนแม่บทของระบบสารสนเทศ เพื่อให้มีเอกภาพ มีการพัฒนาระบบให้เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานทุกระดับการศึกษา ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตลอดจนการผลิตและพัฒนาบุคลากร ครอบคลุมทั้งการพัฒนาให้กับครู อาจารย์ผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการผลิตบุคลากรด้านสารสนเทศโดยตรง ทั้งทบวงฯและกระทรวงศึกษาธิการต่างก็วางแผนสร้างทางด่วนสารสนเทศทางการศึกษา โดยใช้เครือข่ายใยแก้วนำแสงร่วมกับดาวเทียม ให้ทั่วถึงทุกแห่งที่สถาบันอุดมศึกษาตั้งอยู่

☛ ปัญหา

➤ การพัฒนาโครงการเครือข่ายสารสนเทศเต็มไปด้วยความล่าช้า เช่น ในกรณีของ INTERNET ไม่สามารถรองรับการใช้งานได้ทันในชั่วโมงเร่งด่วน

- การวางแผนทางด้านสารสนเทศระดับชาติไม่มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน แม้กระทั่งในกรม กอง กระทรวงเดียวกัน ต่างพัฒนาและจัดหาระบบสารสนเทศเข้ามาใช้เอง เช่น กรณีของการนำสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) มาใช้ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไม่สามารถใช้ได้ กระทรวงอื่นเป็นต้น ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ใช้ประโยชน์ ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ทันสมัย
- การจำกัดงบประมาณส่งผลให้ได้ระบบไม่สมบูรณ์ใช้งานได้เพียงบางส่วน
- ระเบียบราชการที่เชื่องช้าจะทำให้การจัดหาเทคโนโลยีมาใช้งานได้เครื่องที่ล้าสมัย
- ทรัพยากรมนุษย์อันประกอบด้วยบุคลากรสนับสนุนการใช้คอมพิวเตอร์ และบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านการใช้คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานยังขาดแคลนอยู่มาก
- ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเกือบทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้ยากที่จะสามารถเข้าใจและติดต่อสื่อสารผ่าน INTERNET ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นไปด้วยความเชื่องช้ายิ่งขึ้น

☛ แนวทางแก้ไขและทางออก

- รัฐจะต้องมีแผนงานและนโยบายทางเทคโนโลยีสารสนเทศระดับชาติที่ชัดเจน โดยประสานระหว่างทบวง มหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ ที่จะให้ได้ข้อมูลประสานกันและใช้ร่วมกันได้
- รัฐจะต้องให้ธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคมใช้รายได้ส่วนหนึ่งสนับสนุนวงการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ กัน

- ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่จะพัฒนามาใช้กับระบบการศึกษานั้น ต้องการความมั่นคงและยืดหยุ่นพอสมควร จะจ้างเหมาเอกชน ผู้มีความชำนาญในการออกแบบทางเทคนิค จัดทำโครงการวิจัยระดับชาติ เพื่อให้ระบบเครือข่ายของแต่ละส่วนราชการ มีความสอดคล้องที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลได้ง่ายดาย
- การวางระบบ INTER-UNIVERSITY NETWORK ของทบวงฯ ควรจะขยายให้รวมเอาสถาบันอุดมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเข้าไปด้วย เพื่อสร้างความเข้มแข็งของวงการการศึกษาทั้งระบบ และมีการใช้ทรัพยากรการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ
- จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยที่มีความเข้มแข็งทางวิชาการเพื่อให้บริการในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ การพัฒนาสื่อการสอน การเตรียมการสอน การให้บริการทางด้านการผลิตสื่อ และการให้บริการด้านอุปกรณ์ ตลอดจนพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีความรู้และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์เทคโนโลยีข่าวสารอื่น ๆ
- ร่วมกันจัดตั้ง VIRTUAL LIBRARY หรือ DIGITAL LIBRARY โดยเน้นวารสารทางวิชาการเป็นหลักและเชื่อมโยงข้อมูลเหล่านั้นที่สามารถเรียกใช้ได้ในระดับภาคและอาจารย์
- เร่งรัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในการศึกษาทุกระดับเพื่อให้สามารถใช้ INTERNET ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ใช้เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลในการปรับหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรเปิด (OPEN CURRICULUM) และมีความยืดหยุ่นสูงตามความต้องการของตลาดแรงงาน (CUSTOM DESIGN CURRICULUM) และเป็นลักษณะสหวิชาการ (MULTI-DISPLINARY CURRICULUM)

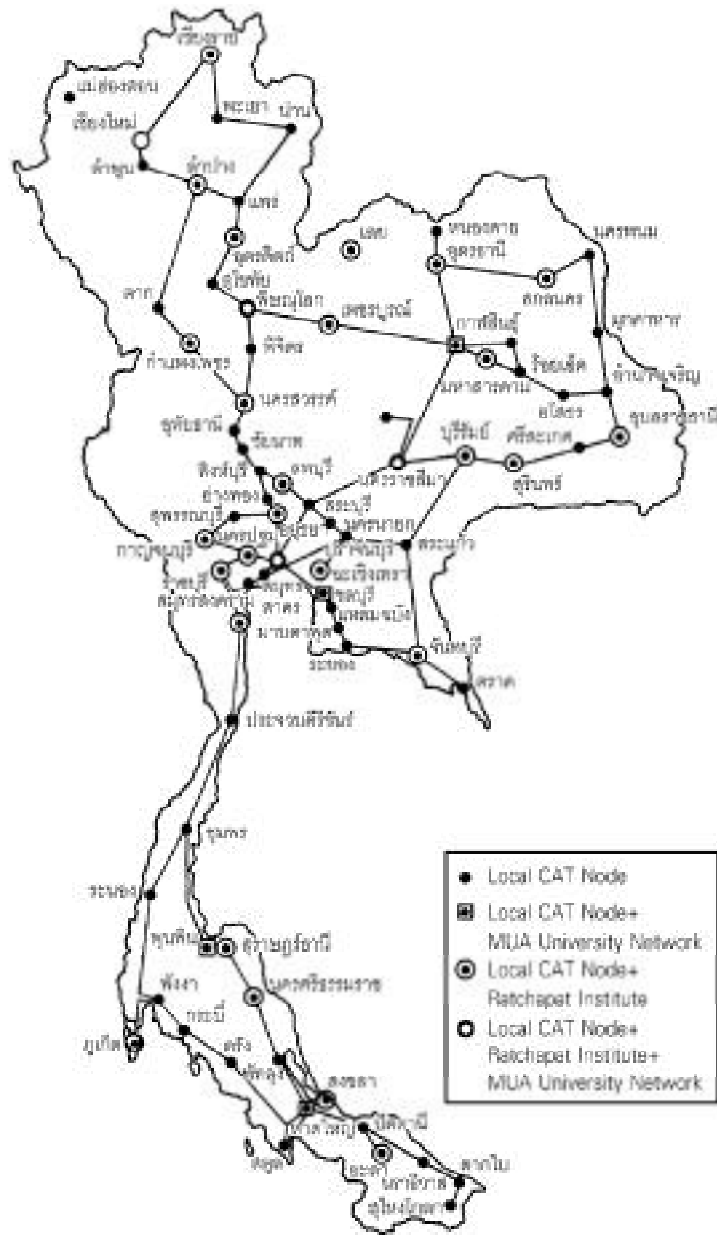
➤ จะต้องมีการจัดระบบข้อมูลบน INTERNET สำหรับการศึกษาดูโดยเฉพาะ เพื่อเลือกข้อมูลที่เหมาะสมมาจัดการรวบรวมแบ่งกลุ่มข้อมูลตามระดับความเหมาะสม

➤ ใช้เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการเรียนรู้ (CHANGE OF LEARNING PARADIGM) จากการเรียนรู้เชิงรับ (PASSIVE LEARNING) ไปเป็นการเรียนรู้เชิงรุก (ACTIVE LEARNING) โดยนักศึกษาต้องสามารถหาความรู้ด้วยตนเอง ได้จากห้องสมุดโลก (ผ่านทาง INTERNET) และห้องสมุดประเทศ (ผ่านทาง VIRTUAL LIBRARY) ซึ่งการเรียนรู้นี้สามารถทำได้ทุกแห่งไม่เฉพาะในห้องเรียน

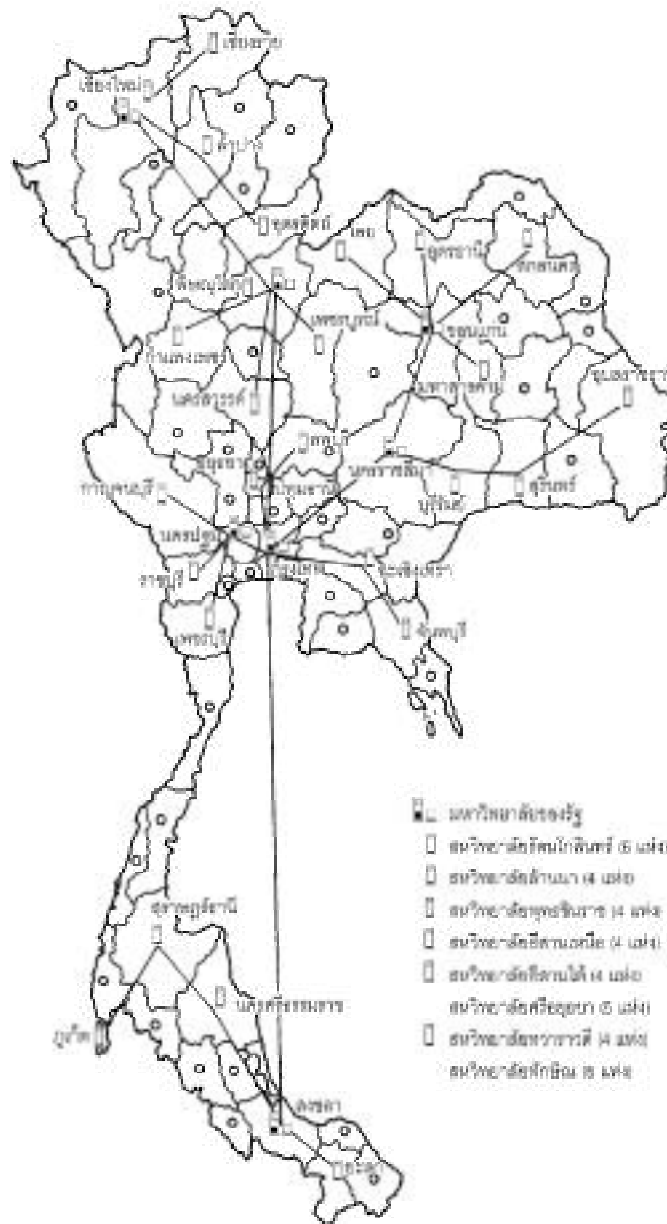
➤ บทบาทและหน้าที่ของอาจารย์จะต้องเปลี่ยนไป โดยให้เป็นการเรียนเพื่อเรียนรู้ (LEARN HOW TO LEARN) โดยอาจารย์จะสอนถึงวิธีการที่จะให้ได้ข้อมูลที่ต้องการเป็นที่ปรึกษาผู้ช่วย พี่เลี้ยง ให้คำแนะนำในส่วนของการวิชาการ กำหนดขอบเขตคร่าว ๆ ของเนื้อหาวิชาให้มีลักษณะยืดหยุ่นและทันสมัย

➤ การศึกษาทางวิชาการไม่จำเป็นต้องมาที่สถาบันฯ สถาบันอุดมศึกษาจะเป็นสถานที่เพิ่มพูนประสบการณ์ชีวิตการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศ และเป็นผู้มีศีลธรรม เป็นต้น

☛ เครือข่ายสารสนเทศ โดยใช้ใยแก้วของประเทศได้แสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 1 และเครือข่ายสารสนเทศเพื่ออุดมศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย และสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่ควรจะเป็นได้แสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 1 เครือข่ายสารสนเทศที่ใช้ใยแก้วของประเทศเชื่อมต่อกับสถาบันอุดมศึกษา

แผนภาพที่ 2 เครือข่ายสารสนเทศสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสถาบันราชภัฏที่ควรจะเป็น

5.5.4 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญต่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาก โดยกำหนดไว้เป็นหมวดหนึ่งของพระราชบัญญัติ คือ หมวด 9 ซึ่งปรากฏว่ามีมาตราต่าง ๆ ซึ่งกำหนดไว้ 7 มาตราดังนี้

มาตรา 63 รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการศึกษาในรูปแบบอื่น เพื่อให้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น

มาตรา 64 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

มาตรา 65 ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการผลิต รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

มาตรา 66 ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เพื่อการศึกษาในโอกาสแรกทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัย พัฒนาการผลิต และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

มาตรา 68 ให้มีการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาจากเงินอุดหนุนของรัฐ ค่าสัมปทาน และผลกำไรที่ได้จากการดำเนินกิจการด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรประชาชน รวมทั้งให้มีการลดอัตราค่าบริการเป็นพิเศษในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว เพื่อการพัฒนาคนและสังคม

มาตรา 69 รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนส่งเสริมและประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจัดให้มีหน่วยงานกลางที่จะทำหน้าที่ให้เกิดเอกภาพในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดทรัพยากรทางด้านเทคโนโลยีการศึกษา อันได้แก่จัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำ โครงสร้างพื้นฐาน และจัดตั้งกองทุนให้ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการพัฒนาและผลิตสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนบุคลากรผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีการศึกษา ซึ่งขึ้นอยู่กับการปฏิบัติว่าจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ตามแนวทางที่กล่าวไว้ข้างต้น มากน้อยเพียงใด

5.6 หลักสูตรที่มีความหลากหลาย

การกระจายโอกาสทางการศึกษาจะทำได้ต่อเมื่อมีหลักสูตรอันหลากหลาย เหมาะแก่ชุมชนที่แตกต่างกัน มีวิชาเรียนทั้งในหลักสูตรปกติ นอกหลักสูตร และตามอัธยาศัย ฉะนั้นผู้ใช้จะต้องมีส่วนร่วมกับผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตร

1. หลักสูตรหลากหลายที่พึงประสงค์

- ยึดมั่นในปรัชญาอุดมศึกษา
- มีองค์ประกอบวิชาส่วนใหญ่แตกต่างกัน
- เนื้อหาของวิชาอยู่ในลักษณะผสมและประสานกันกับวิชาอื่น

- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกได้ตามความรู้ความสามารถอันเป็นพื้นฐานแห่งตน

- สามารถเรียนต่อเนื่องกันได้ เรียนได้ตามอัธยาศัย และตลอดชีวิต

- เรียนได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่

☛ ปัญหาของหลักสูตรที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

- ขาดเป้าหมายชี้หน้าที่ชัดเจนในการพัฒนาหลักสูตร
- ทักษะคติของคณาจารย์ผู้สอนที่ยึดติดกับแนวคิดเดิม ทำให้การพัฒนาหลักสูตรเป็นไปได้อย่าง

- องค์กรความรู้ไทยมีน้อย ไม่สามารถที่จะพัฒนาวิชาให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในท้องถิ่นได้โดยตรง

☛ แนวทางแก้ไข

- ยุบหลักสูตรที่มีความซ้ำซ้อน ล้าสมัย ไม่ได้เปิดสอน รวมทั้งภาควิชาที่ไม่จำเป็น จัดเป็นหน่วยงานจัดการศึกษาใหม่ที่มีลักษณะผสมผสานสาขาวิชา

- กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่า หลักสูตรจัดเพื่ออะไร เพื่อบุคคลกลุ่มใด
- วรรณคดีเพื่อเปลี่ยนทัศนคติอาจารย์ในการสร้างหลักสูตร ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของสังคม
- ระดมสรรพกำลังหน่วยงานของรัฐ เอกชน กลุ่มบุคคลเป้าหมาย ร่วมกันสร้างหลักสูตรและให้ความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน
- ระดมสรรพกำลังผู้มีองค์ความรู้ไทย สร้างตำราหรือสื่อการสอนองค์ความรู้ไทย และลดการสร้างตำราภาษาไทยที่แปลจากตำราภาษาอังกฤษลง เพื่อเพิ่มความกดดันให้นักศึกษาสนใจในภาษาอังกฤษ อันจำเป็นต้องใช้ในยุคโลกาภิวัตน์ให้สูงขึ้น

➤ แนวทางการจัดหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่ควรจะเป็น

- หลักสูตรอุดมศึกษาที่มุ่งพัฒนาสมองของชาติ ให้ความสำคัญกับความทันสมัยและความเป็นสากลทางวิชาการหรือความเป็นเลิศทางวิชาการ ประกอบด้วยหมวดวิชาที่เป็นสัดส่วน โดยประมาณ ดังนี้

ก. หมวดวิชาพื้นฐาน	30%
วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์	
ข. หมวดวิชาเฉพาะทาง	40%
ค. หมวดวิชาเลือก	30%
(วิชาผสมผสานหลายสาขาวิชา)	

➤ หลักสูตรอุดมศึกษามุ่งพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
อันเป็นอุดมศึกษาสู่ปวงชน

ก. หมวดวิชาพื้นฐาน (เลือกได้) 50%
(วิชาผสมผสานหลายสาขาวิชา)
วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์

ข. หมวดวิชาเฉพาะทาง 50%

➤ หลักสูตรอุดมศึกษามุ่งสู่วิชาชีพเฉพาะกลุ่มและ
อุดมศึกษาตลอดชีวิต

ก. หมวดวิชาพื้นฐาน (เลือกได้) 30%
(วิชาผสมผสานหลายสาขาวิชา)

ข. หมวดวิชาชีพเฉพาะทาง 70%

ตารางที่ 5 ตัวอย่างความแตกต่างของหลักสูตรที่ควรจะเป็นของ
สถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัย	สถาบันราชภัฏ
วท.บ. (เกษตรศาสตร์)	กส.บ. (เกษตรยั่งยืน)
เคมี (เคมีทั่วไป เคมีอินทรีย์ เคมีวิเคราะห์) สารเคมีทั่วไป	เคมีเกษตร สารเคมีที่ใช้ในการเกษตร (ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารฮอร์โมน)
พฤกษศาสตร์	พฤกษเศรษฐกิจ
อาณาจักรพืช	พืชอาหาร พืชยา พืชน้ำหอม (พืชท้องถิ่นและของโลก)
สัตวศาสตร์	สัตว์เศรษฐกิจ
อาณาจักรสัตว์	สัตว์ให้ประโยชน์ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ (รวมสัตว์ป่า ฯลฯ)

6

การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education)

เอกสารของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต : การศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์ [26] ได้ให้คำนิยามความหมายทั่วไปของการศึกษาตลอดชีวิตว่า หมายถึง แนวความคิดและแนวทางที่ส่งเสริมให้เกิดการระดมเอาทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคมมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย ยังผลให้สังคมนั้นกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

นอกจากนี้ยังให้ความหมายการศึกษาตลอดชีวิตในเชิงปฏิบัติการไว้ว่า หมายถึงกระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคมได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษาอันได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคมนั้นมาใช้ในการดำเนินงานในลักษณะต่าง ๆ อย่างน้อย 5 ประการ คือ :

1. ขยายการให้บริการทางการศึกษาออกจากระบบโรงเรียนให้กว้างขวางขึ้นสู่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ
2. เสริมสร้างความสำคัญของการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์
3. ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนต่าง ๆ
4. ส่งเสริมให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง

5. ปรับปรุงจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการบริการด้านการศึกษาให้ครอบคลุมและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

6.1 แนวทางในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

Cropley [27] ได้ให้แนวทางที่สำคัญของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1) สามารถสนองตอบต่อความต้องการของแต่ละบุคคลและสังคม

2) มีดุลยภาพระหว่างโอกาสที่จะได้รับการศึกษากับความต้องการการศึกษา

3) ให้บุคคลมีโอกาและเสรีภาพอย่างเต็มที่ที่จะได้รับการสนองตอบตามความต้องการในด้านเป้าหมาย เวลา และสถานที่ และอื่น ๆ ในการศึกษาตลอดชีวิต

4) ดำรงไว้ซึ่งความอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น ของแต่ละบุคคล

5) กระตุ้น และสนับสนุนผู้เรียนให้ต้องการการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพสูง

6) ส่งเสริมให้มีความเสมอภาคและยุติธรรมในด้านโอกาสเข้าเรียนด้วยการจัดการด้านเวลา สถานที่ วิธีการ และอื่น ๆ

หากพิจารณาตามแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิตข้างต้นนี้แล้ว จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการจัดการศึกษาเน้นการให้โอกาสและความเสมอภาคต่อผู้เรียน สามารถสนองตอบต่อผู้เรียนได้ทุกระดับโดยไม่จำกัดเวลา สถานที่ และวิธีการเรียนการสอน โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็นและต้องการการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพสูงขึ้น

6.2 เครือข่ายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

การจัดการศึกษาตลอดชีวิตใช้การระดมสรรพกำลังทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในชุมชนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการจัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะมีความหลายหลายแตกต่างกันไป

เครือข่ายการศึกษาตลอดชีวิตนั้น หมายถึง สัมพันธภาพแห่งความสำนึกและความรับผิดชอบอันเป็นพื้นฐานให้เกิดสัมพันธภาพแห่งการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมโดยส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง สัมพันธภาพดังกล่าวอาจเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ [26]

6.2.1 เครือข่ายการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในต่างประเทศ

ในต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาตลอดชีวิตนั้น มักจะตรากฎหมายโดยเฉพาะออกมารองรับ เช่น อังกฤษมี Further and Higher Education Act ญี่ปุ่นมี Social Education Law ซึ่งกฎหมายเหล่านี้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานนี้ไว้ร่วมกันเป็นเครือข่าย บางประเทศก็มีกฎหมายต่าง ๆ หลายฉบับเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เช่น ฝรั่งเศสมีกฎหมายการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาผู้ใหญ่ หรือ The Law 1971 ร่วมกับกฎหมายอุดมศึกษาอื่น ๆ ในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายของรัฐบาลกลางร่วมกับของแต่ละรัฐ เช่น กฎหมาย C.D. Perkins Vocational Education Act ร่วมกับ Job Training Partnership Act และ Rehabilitation Act 1973

องค์ประกอบของเครือข่ายที่ปรากฏในต่างประเทศมีต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจจะสรุปได้ดังนี้

➔ **หน่วยงานกลาง** ทำหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนนโยบาย จัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตโดยเฉพาะ เช่น ญี่ปุ่นมีทบวงการเรียนรู้อุทิศตลอดชีวิต (Lifelong Learning Bureau) ขึ้นอยู่กับกระทรวงศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม

➔ **คณะกรรมการกลางแห่งชาติเพื่ออุดมศึกษาตลอดชีวิต** บางประเทศจัดตั้งคณะกรรมการกลางในรูปแบบของสภาหรือคณะกรรมการแห่งชาติ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต เช่น คณะกรรมการแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมเครือข่ายการจัดการศึกษาท้องถิ่นในเนเธอร์แลนด์ สภาที่ปรึกษาแห่งชาติในฝรั่งเศส คณะกรรมการอาจจะมีทั้งระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด เช่น ในอังกฤษ และฝรั่งเศส

➔ **สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะการศึกษาตลอดชีวิต** เป็นสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีภารกิจที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตโดยเฉพาะ เช่น University of the Air ของญี่ปุ่น Institute of Popular Education ของเนเธอร์แลนด์

➔ **สถาบันอุดมศึกษาที่มีพันธกิจจัดการศึกษาตลอดชีวิต** สถาบันอุดมศึกษาที่มีพันธกิจไม่เฉพาะแต่การจัดการอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น แล้วยังมีพันธกิจจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ซึ่งโดยมากมักจะเป็นวิทยาลัยชุมชน หรือ Community College เช่น ในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี

➔ **สถาบันอุดมศึกษาทั่วไป**

สถาบันอุดมศึกษาทั่วไปอาจจะจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่ประชาชน โดยกฎหมายกลางที่ออกมาบังคับ หรือนโยบายของ

รัฐบาลที่ออกมาบังคับ เช่น ออสเตรเลีย บังคับให้ทุกสถาบันอุดมศึกษามีแผนงานสำหรับการให้การศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสและการศึกษาตลอดชีวิต สถาบันอุดมศึกษาในบางประเทศกำหนดนโยบายของตนเองในเรื่องการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เช่น มหาวิทยาลัยอัลเบอร์ต้า (University of Alberta) ในประเทศแคนาดา

➔ หน่วยงานต่าง ๆ ในภาครัฐ

ประเทศที่มีการพัฒนาการศึกษาตลอดชีวิตอย่างจริงจังอย่างเช่นญี่ปุ่น จัดให้หน่วยงานของรัฐมีบทบาทเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยมีถึง 6 สำนักงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และ 12 กระทรวง ซึ่งนอกจากกระทรวงศึกษาฯ แล้ว มีกระทรวงขนส่ง กระทรวงสื่อสารและโทรคมนาคม กระทรวงโยธาธิการ เป็นต้น เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษา

➔ องค์กรบริหารของรัฐ

องค์กรบริหารของรัฐระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ภาค จังหวัด อำเภอ ลงไปถึงตำบล มีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นในทุกประเทศ

➔ องค์กรวิชาชีพ

ประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น มักจะมีองค์กรวิชาชีพที่เข้มแข็ง เข้าร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อประกันคุณภาพในการจัดการศึกษาด้วย

➔ องค์กรกิจกรรมต่าง ๆ

ในหลายประเทศที่มีองค์กรกิจกรรม ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปสมาคม หรือชมรมต่าง ๆ ที่เข้มแข็ง มีสมาชิกกว้างขวาง เช่น

กิจกรรมกีฬา ศิลปวัฒนธรรม มักจะถูกรวมเข้าเป็นเครือข่ายการศึกษาตลอดชีวิต

➔ **องค์กรชุมชน**

องค์กรชุมชนซึ่งจัดตั้งโดยชุมชนเอง ซึ่งบางประเทศมีอยู่มาก เช่น ในญี่ปุ่น องค์กรเหล่านี้มักจะร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อแสดงออกถึงความต้องการของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

➔ **ภาคธุรกิจเอกชน**

ภาคธุรกิจเอกชนมักจะเป็นเครือข่ายและเป็นกำลังสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เพราะเป็นการพัฒนาคุณภาพคนในเครือข่ายธุรกิจของตนเองด้วย ภาคธุรกิจที่เข้มแข็งอาจจะตั้งสถาบันการศึกษาของตนเองเพื่อการนี้ เช่น บริษัทรถยนต์โตโยตาของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามภาคเอกชนของญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชาติตามอุดมการณ์พัฒนาชาติมานานแล้ว จึงมีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะระดับอาชีวศึกษาเป็นกำลังหลักสำคัญในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในปัจจุบัน

➔ **กลุ่มอาสาสมัคร**

ประเทศบางประเทศมีกลุ่มอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือชาติเมื่อประสบกับภัยหรือวิกฤตต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติ อัคคีภัย เหล่านี้เป็นต้น กลุ่มอาสาสมัครที่มีความเข้มแข็งมักจะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง และใช้ประสบการณ์ของตนเองในการพัฒนาผู้อื่นด้วย

6.2.2 ทริพยากรทางการศึกษา

เนื่องจากการศึกษาตลอดชีวิตนั้นต้องระดมทรัพยากร ทั้งมวลมาจัดการศึกษา ทริพยากรในที่นี้อาจจะหมายถึง :

➢ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ ตลอดจนเทคโนโลยี ที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของมนุษย์ ยังผลให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรทางการศึกษานี้เอง คือปัจจัยที่มีคุณค่าสูงสุดต่อการพัฒนาประเทศ ทริพยากรทางการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ได้มีการสั่งสมและสืบทอดอยู่ในสังคมสมควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนนำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันก็สามารถเลือกสรร กลับกรองจากภายนอกชุมชน มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนของตนได้อีกทางหนึ่งด้วย [26]

➢ ทริพยากรทางการศึกษาในความหมายข้างต้นนี้ จึงมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีที่ให้ความรู้

➢ แหล่งความรู้ที่รัฐจะต้องให้การส่งเสริมในการดำเนินงาน และการจัดตั้งให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่น

แหล่งการเรียนรู้อื่นดังกล่าวข้างต้นควรจะครอบคลุมไปถึงทริพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น อุทยานแห่งชาติ

เขตอนุรักษ์พรรณสัตรีป่า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาต่าง ๆ เช่น ศูนย์ศึกษาและพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สถานที่ทดลองต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้น

นอกจากนี้แหล่งการเรียนรู้ควรครอบคลุมไปถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อันได้แก่ โรงงานประกอบกิจการต่าง ๆ ของทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

6.3 การศึกษาตลอดชีวิตในไทย

ในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาถึงกรุงศรีอยุธยา ศูนย์กลางการศึกษาจะอยู่ที่บ้าน วัด และวัง มีการสั่งสอนอบรมและการศึกษาเป็นไปตามอัธยาศัยของบุคคล เมื่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ประเทศตะวันตกแผ่อิทธิพลเข้ามา การศึกษาในระบบโรงเรียนตามแบบอย่างของตะวันตกได้เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาได้มีการจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในปี พ.ศ. 2453 เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษานอกโรงเรียน และกลายเป็นหน่วยงานสำคัญที่จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไปในปัจจุบัน สำหรับสถาบันอุดมศึกษาระดับมหาวิทยาลัยซึ่งจัดการศึกษานอกโรงเรียนเป็นแห่งแรก ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สมัยคุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ เป็นอธิการบดี จัดการศึกษาระยะทางไกลผ่านทางวิทยุกระจายเสียงให้แก่ประชาชน โดยเรียกชื่อสถาบันว่าโรงเรียนไก่อี เพราะสอนวิธีเลี้ยงไก่แบบทันสมัยให้แก่ผู้เรียน ต่อมาได้เปิดหลักสูตรวิชาชีพสำหรับประชาชนในปี พ.ศ. 2496 โดยเริ่มต้นด้วย 4 วิชา การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงผึ้ง การเลี้ยงโคนม และการผลิตอาหารกระป๋องในบ้านเรือน ผู้เข้าเรียนเป็นประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกวิชาชีพ ที่มีการศึกษาอ่านออกเขียนได้ สามารถเข้าเรียนได้ และยังเปิดสอนอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ โดยได้ขยายวิชาชีพที่สอน

ออกไปเป็น 30-40 วิชา ในแต่ละปี ตามวิชาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ต่อมามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้จัดประชุมวิชาการเพื่อถ่ายทอดผลงานวิจัยสู่ประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเข้าฟังได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เริ่มต้นด้วยสาขาเกษตรศาสตร์ และเพิ่มสาขาอื่น ๆ เรื่อยมา ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรม สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มนุษยศาสตร์ จนถึงปัจจุบันมีถึง 14 สาขาวิชาเป็นประจำปี เมื่อมีมหาวิทยาลัยเปิด คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสุโขทัย-ธรรมาธิราช ทำให้เกิดการขยายตัวการศึกษาไปสู่ประชาชนมากขึ้น แต่ก็เป็นมหาวิทยาลัยที่สอนในระบบ ผู้เรียนต้องเรียนตามหลักสูตรเพื่อให้ได้ปริญญา สถาบันการศึกษาหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาแก่ประชาชน เช่น การแสดงผลงานทางวิชาการ การสัมมนา ฝึกอบรม ฯลฯ มีอยู่บ้างแต่ไม่ได้จัดเป็นระบบ ไม่ได้มีเป้าหมายที่แน่นอนและไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง การจัดการศึกษาตลอดชีวิตในไทยจึงยังต้องการที่จะพัฒนาไปอีกมาก ตั้งแต่การจัดการองค์การบริหารและจัดการโครงสร้างระบบการบริหารงานไปจนถึงกระทั่งเครือข่ายของความร่วมมือในการดำเนินการ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็ได้เปิดทางให้การจัดการศึกษาตลอดชีวิตง่ายขึ้น อย่างน้อยก็ได้กำหนดเครือข่ายของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 29 ที่ระบุให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้

ภายในชุมชน และเกี่ยวกับทรัพยากรการศึกษาในมาตรา 25 ที่ระบุว่ารัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

7

บทบาทและความสำคัญของสถาบัน การศึกษาไทยในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน

ไทยเราให้ความสำคัญในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนน้อยมาก นโยบายและแผนปฏิบัติในการนำการศึกษาสู่ปวงชนจึงเน้นเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น ประถม มัธยม ซึ่งผิดกับต่างประเทศในหลายประเทศ โดยเฉพาะญี่ปุ่น ที่ผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษานำการศึกษาไม่เฉพาะในหลักสูตรแต่วิชาชีพและความรู้ต่าง ๆ นอกหลักสูตร หรือจัดหลักสูตรเฉพาะให้เพื่อให้นักศึกษาแก่ปวงชนเพื่อพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ

➡ สถาบันอุดมศึกษาไทยที่เห็นความสำคัญของการนำความรู้ต่าง ๆ สู่ประชาชนเป็นกิจจะลักษณะ และได้ทำกิจกรรมนี้ต่อเนื่องกันมา ก็ได้แก่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเริ่มนำความรู้ในวิชาชีพต่าง ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษามาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ง่ายเข้า ซึ่งเริ่มต้นคุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในสมัยนั้นให้ความรู้แก่ประชาชนในวิชาการเลี้ยงไก่ โดยใช้ระบบทางไกล คือ วิทยุกระจายเสียงเมื่อ พ.ศ. 2493 ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 ก็เปิดหลักสูตรวิชาชีพต่าง ๆ สำหรับประชาชนซึ่งประชาชนที่พอจะอ่านออกเขียนได้ทุกเพศและทุกวัยสามารถเข้าเรียนได้ โดยมีคณาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้สอน [28] ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวได้กระทำต่อเนื่องกันมาจนทุกวันนี้ เป็นการนำให้คณาจารย์ไม่ได้อยู่บนหอคอยงาช้างและเข้าถึงประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และนำปัญหาเหล่านั้นไปค้นคว้าวิจัยเพื่อแก้ไขต่อไป

☛ ประชากรไทยต้องการความรู้ซึ่งมีความลึกซึ้งเกินกว่าที่สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะให้ได้ ซึ่งมีอยู่มาก เพราะระดับการศึกษาของไทยเราน่า ประชากรไทยที่เข้าสู่ตลาดแรงงานมีการศึกษาโดยเฉลี่ย 3.8 ปี ในขณะที่ฮ่องกง เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น เยอรมนี สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาโดยเฉลี่ย 7.0, 8.8, 10.7, 11.1, 11.5, 11.6 และ 12.3 ปีตามลำดับ [29] กล่าวได้ว่าคนที่อยู่ในตลาดแรงงานของไทยเรานั้น มีความรู้ส่วนใหญ่ระดับประถมเท่านั้น คนเหล่านี้ยากที่จะพัฒนาหาความรู้เพิ่มขึ้นด้วยตนเองได้

สิ่งที่สำคัญของประเทศก็คือ แรงงานที่มีความรู้หรือได้รับการศึกษาต่ำ นอกจากจะไม่สามารถนำประสิทธิภาพของงานหรือผลผลิตไม่ดี แล้วยังส่งผลกระทบต่อทางอ้อม ทำให้ไม่สามารถจะพัฒนาในด้านอื่นได้ด้วยดังเช่นกรณีของผู้นำชุมชน อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

☛ ประเทศไทยมีเป้าหมายที่จะกระจายอำนาจการบริหาร การปกครองไปสู่ท้องถิ่นในแผนปฏิรูปการเมืองเพื่อแก้ปัญหาไม่ให้การเมืองเป็นเครื่องอุดหนุนการพัฒนาในด้านอื่น ๆ โดยหวังว่าเมื่อมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แล้วจะทำให้ท้องถิ่นพัฒนาไปมากกว่านี้ได้

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสงสัยว่า อบต. จะปกครองท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงไร ในเมื่อความรู้ความสามารถของผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในระดับต่ำมาก

จากข้อมูลของกรมการปกครอง ซึ่งได้มีการสำรวจความรู้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ผลดังแสดงไว้ในตารางที่ 6 ปรากฏในจำนวนกำนัน ซึ่งมีทั้งสิ้น 6,372 คน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง

5,140 คน ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 75 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 133 คน จบระดับอุดมศึกษา คือระดับปริญญาตรีเพียง 37 คน อื่น ๆ ซึ่งหมายถึงไม่จบประถมศึกษาปีที่ 4 หรือจบชั้นเปรียญ (ทางพระ) ต่าง ๆ 936 คน ไม่ระบุนุศมีการศึกษา 24 คน

สำหรับผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีทั้งหมด 54,209 คน นั้นจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 50,633 คน ประถมศึกษาตอนปลาย 339 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 133 คน มัธยมศึกษาตอนปลาย และประกาศนียบัตรวิชาชีพ 963 คน อื่น ๆ 2,103 คน ไม่ระบุนุศมีการศึกษา 444 คน

เมื่อรวมกัน ผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด ซึ่งมี 60,581 คน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึง 55,733 คน หรือร้อยละ 92.06 จบชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 414 คน หรือร้อยละ 0.68 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 738 คน หรือร้อยละ 1.22 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 42 คน หรือร้อยละ 0.03 จบปริญญาตรี 120 คน หรือร้อยละ 0.20 อื่น ๆ 3,066 คน หรือร้อยละ 5.06 ไม่ระบุนุศมีการศึกษา 468 คน หรือร้อยละ 0.77

ในเมื่อผู้นำท้องถิ่นมีความรู้ระดับนี้แล้ว ยากที่จะหวังให้สามารถวางแผนพัฒนาตำบล หรือปฏิบัติตามโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้เป้าหมายอุดมศึกษาสุพรรณ จึงน่าจะให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้ต่อผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ในระดับสูง

ตารางที่ 6 ระดับการศึกษาผู้นำท้องถิ่น (อบต.) ของประเทศ

วุฒิการศึกษา	จำนวนคน			ร้อยละของ วุฒิการศึกษา
	กำนัน	ผู้ใหญ่บ้าน	รวม	
ประถมศึกษาตอนต้น	5,140	50,633	55,733	92.06
ประถมศึกษาตอนปลาย	75	339	414	0.68
มัธยมศึกษาตอนต้น	133	605	738	1.22
มัธยมศึกษาตอนปลาย	27	15	42	0.03
อุดมศึกษา	37	83	120	0.20
อื่น ๆ	936	2,130	3,066	5.06
ไม่ระบุวุฒิ	24	444	468	0.77
รวม	6,372	54,209	60,581	100
ร้อยละกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	10.52	89.48	100	

ที่มา : ข้อมูลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2538

จากการสำรวจถึงความต้องการของบุคคลในตลาดแรงงานรอบที่ 1 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2538 ปรากฏผลดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 7 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต้องการในการฝึกอบรมระยะสั้นที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม สามารถให้การฝึกอบรมเพียง 1.8 ล้านคนเศษ แต่ยังมีความต้องการอีกถึง 5.5 ล้านคนเศษ และจำนวนนี้ต้องการให้ฝึกอบรมด้านคหกรรมมากที่สุดคือ 2 ล้านคนเศษ รองลงไปเป็นช่างอุตสาหกรรม 2 ล้านคนเศษ เกษตรกรรมประมาณ 8 แสนคน ศิลปหัตถกรรม 0.5 ล้านคน ซึ่งหลักสูตรเหล่านี้ต้องใช้ความรู้สูงกว่าความรู้พื้นฐานระดับมัธยมศึกษาทั้งสิ้น ถ้าหากสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้มีบทบาทในการอบรมก็ยากที่จะให้หน่วยงานอื่น ๆ ดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จตามความต้องการที่มีเป็นจำนวนมากได้

ตารางที่ 7 ความต้องการฝึกอบรมระยะสั้นของตลาดแรงงานปี พ.ศ. 2538

หลักสูตร	ผู้สำเร็จการฝึกอบรม		ผู้ต้องการฝึกอบรม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ช่างอุตสาหกรรม	253,974	13.6	1,867,217	33.4
คหกรรมศาสตร์	284,126	15.3	2,171,601	38.9
ศิลปหัตถกรรม	182,220	9.7	520,028	9.3
เกษตรกรรม	426,782	22.8	799,378	14.3
พาณิชยกรรม	93,772	5.0	34,746	0.6
ภาษาศาสตร์	14,774	0.8	9,999	0.2
คอมพิวเตอร์	32,795	1.8	49,655	0.9
เทคโนโลยี	4,150	0.2	2,728	0.1
บริหารจัดการ	531,321	28.4	111,967	2.0
อื่น ๆ	45,535	2.4	18,125	0.3
รวม	1,869,449	100.0	5,585,444	100.0

ที่มา : การสำรวจแรงงาน (รอบที่ 1) สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2538

☛ สถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น เช่น สถาบันราชภัฏ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น มีบทบาทอย่างสูงในการกระจายโอกาสการศึกษาสู่ท้องถิ่น ต่างกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน ซึ่งกักตบวงมหาวิทยาลัย ที่ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และโดยนโยบายการสอบเข้าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้นักเรียนที่อยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล หรือต่างจังหวัด ซึ่งมักเป็นผู้มีอันจะกินเท่านั้นที่มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยปิดของรัฐ สถาบันราชภัฏ และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจึงรองรับนักเรียนที่อยู่ตามชนบทและด้อยโอกาสเข้ารับการศึกษาเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 8 ได้แสดงถึงจำนวนผู้สมัครเข้าศึกษาในกลุ่มสถาบันราชภัฏที่กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ เปรียบเทียบกับแผนพัฒนาที่เตรียมรับและจำนวนที่รับจริงในระหว่างปี พ.ศ. 2536-2539 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันราชภัฏรองรับได้เพียง 46.6, 47.4, 44.3 และ 42.9 ตามลำดับ หรือโดยเฉลี่ย ร้อยละ 45.3 เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่รับจริงสูงกว่าแผนฯ ถึงร้อยละ 135.2, 150, 108 และ 134 ตามลำดับ หรือโดยเฉลี่ยร้อยละ 131.8 แสดงให้เห็นว่าสถาบันฯ ไม่สามารถจะรองรับได้แม้เพียงครึ่งหนึ่งของผู้ที่ต้องการการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ตารางที่ 8 จำนวนผู้สมัครสอบ แผนรับและรับจริงของสถาบันราชภัฏ ในระหว่างปี พ.ศ. 2536-2539

หลักสูตร	ปีการศึกษา-จำนวนคน				เฉลี่ยปี
	2536	3537	3538	3539	
ล้านนา					
ผู้สมัคร	6,935	8,658	10,740	12,805	9,785
แผนรับ	3,490	3,485	5,205	4,595	4,194
รับจริง	4,408	4,546	5,606	5,188	4,937
% รับจริง/ผู้สมัคร	63.6	52.5	52.2	40.5	50.5
% รับจริง/แผนฯ	126.3	130.4	107.7	112.9	117.7
พุทธชินราช					
ผู้สมัคร	4,471	4,125	5,609	6,909	5,279
แผนรับ	2,730	2,835	3,505	3,515	3,146
รับจริง	4,357	3,590	4,022	5,132	4,275
% รับจริง/ผู้สมัคร	97.5	87.0	71.7	74.3	81.0
% รับจริง/แผนฯ	159.6	126.6	114.8	146.0	135.9
อีสานเหนือ					
ผู้สมัคร	8,501	8,859	12,290	14,569	11,055

แผนรับ	2,425	2,535	4,010	4,205	3,294
รับจริง	3,163	4,111	4,264	5,859	4,349
% รับจริง/ผู้สมัคร	37.2	46.4	34.7	40.2	39.3
% รับจริง/แผนฯ	130.4	162.2	106.3	139.3	132.0
อีสานใต้					
ผู้สมัคร	9,304	10,305	12,896	16,972	12,369
แผนรับ	2,415	2,355	4,260	3,724	3,189
รับจริง	3,039	4,510	4,732	6,149	4,608
% รับจริง/ผู้สมัคร	32.7	43.8	36.7	36.2	37.2
% รับจริง/แผนฯ	125.8	191.5	111.1	165.1	144.5
ศรีอยุธยา					
ผู้สมัคร	5,146	5,540	7,624	10,237	7,137
แผนรับ	2,780	2,835	5,370	5,250	4,059
รับจริง	3,898	3,806	5,409	6,268	4,845
% รับจริง/ผู้สมัคร	75.7	68.7	70.9	61.2	67.9
% รับจริง/แผนฯ	140.2	134.3	100.7	119.4	119.4
ทวารวดี					
ผู้สมัคร	4,060	4,562	4,779	6,200	4,900
แผนรับ	2,505	2,490	3,865	3,710	3,143
รับจริง	3,345	3,475	4,199	4,071	3,773
% รับจริง/ผู้สมัคร	82.4	76.2	87.9	65.7	77.0
% รับจริง/แผนฯ	133.5	139.6	108.6	109.7	120.0
ทักษิณ					
ผู้สมัคร	7,203	7,801	10,734	12,309	9,512
แผนรับ	2,505	2,440	4,770	4,585	3,575
รับจริง	3,395	3,719	5,015	5,840	4,492
% รับจริง/ผู้สมัคร	47.1	47.7	46.7	47.4	47.2
% รับจริง/แผนฯ	135.5	152.4	105.1	127.4	125.7
รัตนโกสินทร์					
ผู้สมัคร	23,259	24,892	28,545	33,706	27,601

แผนรับ	4,873	4,620	7,085	6,900	5,870
รับจริง	6,473	7,671	8,007	10,269	8,105
% รับจริง/ผู้สมัคร	27.8	30.8	28.1	30.5	29.4
% รับจริง/แผนฯ	132.8	166.0	113.0	148.8	138.1
รวม					
ผู้สมัคร	68,879	74,742	93,217	113,707	87,636
แผนรับ	23,723	23,595	38,070	36,484	30,468
รับจริง	32,078	35,428	41,254	48,776	39,384
% รับจริง/ผู้สมัคร	46.6	47.4	44.3	42.9	44.9
% รับจริง/แผนฯ	135.2	150.2	108.4	133.7	129.3

ที่มา : ข้อมูลจากสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ

8

กลุ่มบุคคลและเป้าหมายในอุดมศึกษา สู่ปวงชน

☛ การจัดการอุดมศึกษาเพื่อปวงชนนั้น โดยทั่วไปได้มุ่งไปที่บุคคล 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มบุคคลที่เรียนเพื่อให้ได้รับปริญญา บุคคลเหล่านี้เข้าศึกษาเพื่อที่จะให้ได้เรียนสะสมหน่วยกิตให้ครบวิชาครบตามหลักสูตรเพื่อขอรับปริญญา หรือเรียนเพื่อให้ได้พื้นฐานเพียงพอที่จะไปเรียนต่อให้ได้ปริญญาที่สูงขึ้น

กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มบุคคลที่เรียนเพื่อให้ได้ความรู้เพียงพอที่จะไปประกอบอาชีพ หรือให้ตรงกับความต้องการของนายจ้าง โดยไม่หวังปริญญา อาจหวังแต่เพียงให้ได้ใบรับรอง หรือประกาศนียบัตรว่าได้ผ่านการเรียนวิชา หรือเข้ารับการศึกษาอบรมในหลักสูตรนั้น ๆ

กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มบุคคลที่มาเรียนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ โดยมีได้มุ่งหวังเพื่อนำไปประกอบอาชีพ แต่นำไปเพื่อเป็นงานอดิเรก หรือเรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก หรือเพื่อร่วมกิจกรรมทำสาธารณประโยชน์ หรือสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นได้มากขึ้น

☛ กลุ่มเป้าหมายที่รับบริการกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่กลุ่มต่าง ๆ ต่อไปนี้ [26] คือ :

1. เยาวชน
2. สตรี

3. ผู้นำท้องถิ่น
4. ผู้ต้องขัง
5. ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ
6. ทหารประจำการ
7. ผู้ใช้แรงงาน
8. ผู้สูงอายุ
9. คนพิการ
10. ชนกลุ่มน้อย
11. ชุมชนแออัด
12. เยาวชนไทยในต่างประเทศ
13. ผู้ทำงานระดับวิชาชีพ
14. ผู้ประกอบธุรกิจ
15. ผู้พัฒนาตนเอง (ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง)

9

ภารกิจที่ท้าทายสถาบันอุดมศึกษาในการนำ อุดมศึกษาสู่ปวงชน

ดังได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มุ่งในการพัฒนาคนและหัวใจสำคัญของการพัฒนานั้น คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบท โดยได้กล่าวถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบท เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ ดังนี้

1) การเตรียมพร้อมของชุมชน

☛ เสริมสร้างกระบวนการพัฒนาคน โดย :

- พัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและทักษะ
- พัฒนาความเป็นผู้นำและความเข้มแข็ง
- จัดสรรงบประมาณสนับสนุนองค์กรชุมชน
- ส่งเสริมองค์กรชุมชนเป็นตัวแทน

2) การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน

- ☛ พัฒนากระบวนการเรียนรู้ กระจายข้อมูลข่าวสาร
- ☛ สนับสนุนให้ริเริ่มทำธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของ
- ☛ ส่งเสริมบทบาทของสตรีในการบริหารจัดการ

3) สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้

เรียนรู้

- ☛ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
 - ☛ จัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน
 - ☛ รับรองวิทยฐานะการเรียนรู้ เช่น วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยชาวบ้าน
 - ☛ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในการประกอบอาชีพดำรงชีพ
- 4) สนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับพัฒนาชุมชน
- ☛ ขยายกองทุนพัฒนาชนบท สนับสนุนการออมทรัพย์
 - ☛ สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนรูปแบบต่าง ๆ
 - กองทุนสวัสดิการชุมชน
 - กองทุนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - กองทุนวิจัยพัฒนาอาชีพเสริม

จะเห็นได้ว่า ในหลายส่วนของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบทนั้น จะต้องพึงการให้การศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาพื้นฐานทั้งสิ้น เช่น การพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและทักษะความเป็นผู้นำ กระบวนการเรียนรู้ การทำธุรกิจเครือข่ายการเรียนรู้ วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยชาวบ้าน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเป้าหมายที่ทำทนายอุดมศึกษาว่าจะมีสมรรถภาพสูงพอที่จะดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

อุดมศึกษาสู่ปวงชนจึงไม่ใช่เรื่องที่เพียงแต่กล่าวลอย ๆ อย่างเช่นอดีตที่ผ่านมา รัฐและสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นที่จะต้องกระทำอย่างจริงจังและเป็นกิจจะลักษณะ โดยที่มีทั้งนโยบาย แผนปฏิบัติที่ต่อเนื่องและมีเป้าหมายที่ชัดเจน รวมทั้งการให้การสนับสนุนทั้งด้านการเงินและทรัพยากรอื่น ๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงจะบรรลุเป้าหมายตามที่มุ่งหวังได้

10

สรุป

ความจำเป็นที่จะให้สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการกระจายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชนให้มีการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกระดับและอาชีพ ทุกชุมชนและท้องถิ่นและทุกเวลานั้น ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทุกทีภายใต้กระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ความรู้ต่าง ๆ ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และภายใต้ความกดดันที่จะให้พลเมืองของชาติมีความรู้ที่ทันสมัย เพื่อสมรรถภาพแห่งการแข่งขันอันเข้มข้นทางเศรษฐกิจและสังคมของชาติต่าง ๆ ที่ยิ่งเพิ่มมากขึ้นทุกที

ประเทศต่าง ๆ ที่ตระหนักถึงความสำคัญในด้านนี้ เช่น อังกฤษ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และมาเลเซีย ต่างก็กำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติ และเป้าหมายที่เด่นชัดในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน

ไทยมีนโยบายการกระจายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาตั้งแต่แผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 1 และดำเนินการโดยจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาค แต่เนื่องจากขาดเอกภาพทางนโยบาย สถาบันอุดมศึกษาไทยมีบทบาทน้อยมากในการกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิต และการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชน

การสร้างเอกภาพทางนโยบายจำเป็นที่จะต้องทำให้เป็นรูปธรรม โดยกำหนดเป้าหมายหลักของการศึกษาแก่ปวงชนเป็นเป้าหมายเดียวกัน กำหนดเป้าหมายรองและภารกิจหลักให้แก่กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาแตกต่างกัน ให้มีเป้าหมายรองที่ชัดเจน

แบ่งภารกิจและความรับผิดชอบที่แตกต่างกันนั้นให้ประสานกันได้ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน กระจายอำนาจการบริหารและจัดการเพื่อให้เกิดความคล่องตัว ดำเนินการจัดการการศึกษาให้ได้ดุลยภาพระหว่างประสิทธิภาพ เสมอภาค และได้คุณภาพมาตรฐาน ให้หลักสูตรมีความหลากหลายเหมาะสมกับการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตของชุมชน สร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรร่วมกันโดยมีเป้าหมายให้ได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุด

เพื่อให้เป็นเอกภาพ สถาบันอุดมศึกษาไทยควรแบ่งเป็น 3 ระบบย่อย คือ ระบบมหาวิทยาลัยเน้นการให้การศึกษาระดับสูงปริญญาตรี โท และเอก หลายสาขาวิชา มุ่งสู่ความทันสมัยและระดับสากลเพื่อแข่งขันกับนานาชาติได้ ระบบสถาบันอุดมศึกษา ระดับสูง เน้นการให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี อุดมศึกษาทั่วไปและโทเฉพาะบางสาขาวิชา มุ่งอุดมศึกษาสู่ปวงชน และอุดมศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นได้ และระบบวิทยาลัย หรือวิทยาลัยวิชาชีพ เน้นการให้การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือต่ำกว่า มุ่งอุดมศึกษาเฉพาะกลุ่มเพื่อสามารถประกอบอาชีพเฉพาะ การศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีวิตได้ เป็นการปฏิบัติภารกิจ รับผิดชอบ แตกต่างกัน แต่ประสานและพึ่งพาซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความรู้และใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะเครือข่ายสารสนเทศซึ่งได้พัฒนาก้าวหน้าไปไกล

ประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น แคนาดา สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ได้พัฒนาและใช้เครือข่ายสารสนเทศเพื่อการศึกษา ทั้งทางด้านอุดมศึกษาต่อเนื่องในและ

นอกหลักสูตร อุดมศึกษาตลอดชีวิต และอุดมศึกษาสู่ปวงชน ในรูปแบบต่าง ๆ กัน รวมไปถึงการให้การศึกษารั้วพรหมแดน และนับว่าพัฒนาการเหล่านี้จะก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกที เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแต่ละชาติที่กำหนดไว้ นั่นคือ ให้ประชาชนของตนทุกผู้ทุกนามได้มีโอกาสรับการศึกษาที่สูงขึ้นและต่อเนื่องตลอดชีวิต

เครือข่ายสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษาของไทยอยู่ในระยะเริ่มต้น แต่ยังมีปัญหาหลายประการ อันสืบเนื่องมาจากความไม่เป็นเอกภาพ เครือข่ายในระดับการศึกษาต่าง ๆ ไม่ประสานกัน ระเบียบราชการที่ทำให้ล่าช้า ได้เครื่องมือล้ำสมัยไม่สมบูรณ์ ตลอดจนการขาดแคลนกำลังคนซึ่งมีแนวทางและทางออกหลายประการที่ได้เสนอแนะไว้เพื่อการแก้ไข

ปรัชญาการศึกษาที่ก้าวไปไกลถึงเรื่องของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งมุ่งเน้นที่การระดมทรัพยากรทั้งมวลที่มีอยู่ในสังคมมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของประชาชนทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ ทุกระดับการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยั่งยืนตราบไปจนตาย เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาสู่ปวงชนอย่างแท้จริงนั้น ได้เกิดกระแสผลักดันให้หลายประเทศดำเนินการซึ่งต้องสร้างเครือข่ายและระดมทรัพยากรที่มีอยู่มาจัดการ ประเทศไทยเราเองยังมีได้ดำเนินการให้มั่นโดยบายแผนปฏิบัติที่ชัดเจน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้มากสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับควรจะดำเนินการให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ระดับการศึกษาของประชากรไทยที่เข้าระบบผู้นำท้องถิ่นอันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเข้าระบบแรงงานนั้นต่ำมาก ยากที่ชักนำประเทศให้พัฒนาก้าวหน้าไปได้ ถ้าหากไม่ได้มีการให้การศึกษาเพื่อเปลี่ยนโครงสร้างของระบบผู้นำท้องถิ่น ระบบแรงงาน และโครงสร้างการศึกษาของประชากร ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา ยิ่งในปัจจุบัน ความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ต้องเร่งรัดในการให้ความรู้ที่สูงขึ้น ซึ่งยากที่โรงเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษาจะให้ได้ จำเป็นที่จะต้องใช้สถาบันอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น และความรู้ที่จะให้ได้อย่างรวดเร็ว นั่นคือความรู้ที่ไม่จำกัดในหลักสูตร ซึ่งใช้เวลาระยะสั้นเพื่อการอบรมและการเรียนรู้ สถาบันอุดมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นที่จะต้องรับภาระเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งเคยเน้นแต่การเรียนการสอนในหลักสูตรและภายในสถาบันเท่านั้น ไปสู่การกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ปวงชน ซึ่งจะต้องมีหลักสูตรอันหลากหลาย ทั้งเป็นหลักสูตรที่ต้องการปริญญาและไม่ต้องการปริญญา ทั้งระยะสั้นและระยะยาวที่สามารถให้การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตและการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนได้ โดยไม่จำกัดชั้นวรรณะ วัยวุฒิ คุณวุฒิ และความด้อยโอกาสของบุคคล

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540. **แนวคิดและทิศทางการปฏิรูปการศึกษาหลังมัธยมศึกษาในศตวรรษที่ 21**. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ทิศทางการปฏิรูปการศึกษาหลังมัธยมศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21. มกราคม 2540 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ กรุงเทพฯ. 112 หน้า
2. Millery Henry D.R. 1995. **The management of change in universities : State and economy in Australia, Canada, and The United Kingdom**. The Society for Research in Higher Education and Open University Press, Buckingham. 183 pp.
3. Ministry of Education Science and Culture, 1994. **Education in Japan**. Gyosei Corporation Japan Tokyo. p.48-49.
4. Kusahara, K. 1996. **The course of one's life**. Look Japan. 41(478) : 9-11.
5. ศักดิ์ชัย นิรัฐทวิ, 2540. **รายงานการปฏิรูปการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี**. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. 101 หน้า
6. Anonymous, 1996. **The development of higher education system in Malaysia : Policy perspectives and implications for cooperation in the SEAMEO region**. Country paper presented at the first SEAMEO-UNESCO PROAP Regional Conference of Higher Education : Reengineering of Higher Education for 21st. Century. 9-12 July, 1996. Palna Penang, Malaysia. 18 pp.
7. เกษม วัฒนชัย, 2542. **การอุดมศึกษาในคริสต์ศตวรรษที่ 21**. เอกสารโรเนียวนำเสนอต่อคณะกรรมการจัดทำแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พฤษภาคม 2542, 5 หน้า
8. สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2539. **โครงการเครือข่ายสารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย**. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม 38 หน้า
9. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542. **สัมฤทธิ์พลด้านการกระจายโอกาสและสร้างความเสมอภาคอุดมศึกษา**. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องรูปแบบและวิธีการรับนักศึกษาเพื่อความเสมอภาคและกระจายโอกาส สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กุมภาพันธ์ 2542, 35 หน้า

10. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.** สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, 41 หน้า
11. รายงานที่ประชุมกลุ่ม. 2539. **ความเป็นไปได้ในการใช้สื่อทางไกลเพื่อศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการประชุมประจำปีที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย เรื่อง อุดมศึกษา ผ่านสื่อทางไกล โอกาสทางการศึกษา คุณภาพ ความคุ้มค่าและความเป็นไปได้.** 14-16 พฤศจิกายน 2539 ณ โรงแรมโสมพะมิตร ขอนแก่น, 8 หน้า
12. ครรชิต มาลัยวงศ์. 2538. **นโยบายไอทีกับระบบฐานข้อมูลการศึกษา.** วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 29(2) : 4-21.
13. ไพรัช รัชชยพงษ์, 2539. **อุดมศึกษา-สื่อทางไกล : โอกาสทางการศึกษา คุณภาพ ความคุ้มค่า และความเป็นไปได้.** เอกสารเสนอต่อที่ประชุมทางวิชาการ ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทยประจำปี 2539. พฤศจิกายน 2539 ณ โรงแรมโสมพะมิตร จังหวัดขอนแก่น 28 หน้า.
14. Anonymous, 1995. **Welcome to HIIT.** Hokkaido Institute of Information Technology, Hokkaido, Japan. 5 pp.
15. Nakamura, Y. 1996. **Tele-education service on high-speed computer networks.** NTT Review, 8(3) : 42-43.
16. Yerbury, D. 1996. **Higher education through distance learning.** Methods and technology : An Australian experience. Paper presented to the Council of University Presidents of Thailand. November, 1995. 56 pp.
17. Spikins, D. 1991. **After school.** IEE Revies 37 : 299-302.
18. Marshman, C.A., M.Darnell, and D.J. Spikins, 1992. **The distance learning approach to EMC education and training.** IEE 8th. International Conference on Electromagnetic Compatibility, p.271-275.
19. Alder, C.S. Chandler, and D.J. Loomes, 1993. **The distance learning approach (RF engineering education).** IEE Colloquium on Education in RF Engineering, p.15/1-15/5.
20. Davis, J.L. and T.W. Swith, 1994. **Computer assisted distance learning, part 1 : Audiographic teleconferencing interactive satellite broad costs, and technical Japanese instruction from the University of Wisconsin-Madison.** IEE Transactions in Education, 37 : no.2.

21. Orsak, G.C. 1994. **Teaching signal processing on the information superhighway.** Proceeding of the IEE 6th. Digital Signal Processing Workshop, p. 131-134.
22. Etter, D.M., G.C. Orsak, and D.H. Johnson, 1995. **A Distance learning laboratory design experiment in undergraduate digital signal processing.** The 1995 International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing, 5 : 2885-2887.
23. Tobagi, F.A. 1995. **Distance learning with digital video.** IEE Multimedia, 2 : 90-93.
24. Hower, S.M. 1995. **African distance learning via satellite.** Proceedings of the 10th International Conference on Digital Satellite Communications, IEE Publication, 2 : 532-538.
25. National Information Technology Committee Secretarial. 1996. IT 2000 : Thailand national II policy : National Electronics and Computer Technology Center, National Science and Technology Development Agency, Ministry of Science Technology and Environment, 21 pp.
26. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538. **การศึกษาดลอดชีวิต การศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์.** เล่ม 1 กระทรวงศึกษาธิการ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว กรุงเทพฯ, 186 หน้า
27. Crepley, A.S. 1980. Towards a system of lifelong education Humburg. UNESCO Institute for Education, 219 pp.
28. Areekul, S. 1977. Educational programs of Kasetsart University for the development of small farmers. Extension and Training office, Kasetsart University, Bangkok. 15 pp.
29. McRae, H. 1994. The world in 2000. Power, Culture and Prosperity : A vision of the future. Harper Collins Manufacturing, Glasgow, 302 pp.

รายงานชุด **แนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษาของไทย** มี 7 เล่ม
ประกอบด้วย

1. แนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542
2. สรุปสาระสำคัญของแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา ตามพระราช-
บัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ภาษาไทยและภาษา
อังกฤษ)
3. อุดมศึกษาสู่ปวงชน
4. รูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา
5. การบริหารจัดการอุดมศึกษา : หลักและแนวทางตามแนวปฏิรูป
6. คุณภาพและการประกันคุณภาพในวิถีทรรศน์การปฏิรูป
อุดมศึกษาไทย
7. การบริหารอุดมศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลง

สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ธันวาคม 2543

รายนามคณะกรรมการจัดทำแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา

1. นายเกษม วัฒนชัย	ประธานกรรมการ
2. นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	กรรมการ
3. พลโท จารุภัทร เรืองสุวรรณ	กรรมการ
4. นางสาวเจือจันทร์ จงสถิตอยู่	กรรมการ
5. นายธวัชชัย ยงกิตติกุล	กรรมการ
6. นายพนม พงษ์ไพบูลย์	กรรมการ
7. นายพรชัย มงคลวนิช	กรรมการ
8. นายแพทย์ พยอมยงค์	กรรมการ
9. นายไพฑูรย์ สินลารัตน์	กรรมการ
10. พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตโต)	กรรมการ
11. นายปราโมทย์ โชติมงคล	กรรมการ
12. นายสมนึก พิมลเสถียร	กรรมการ
13. นายสุจินต์ จินายน	กรรมการ
14. นายสุธรรม อารีกุล	กรรมการ
15. นายอำพล จินดาวัฒนะ	กรรมการ
16. นายอมรวิทย์ นาครทรรพ	กรรมการ
17. อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล	กรรมการ
18. เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ	กรรมการ
19. ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานโยบายและ
วางแผนการจัดการศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
20. นางสุทศศรี วงษ์สมาน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
21. นายอรรถพงศ์ สุขสมนิตย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา	ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ผู้พิจารณารายงาน	คณะกรรมการจัดทำ แนวทางการปฏิรูป อุดมศึกษา
ผู้วิจัย	ศ.ดร.สุธรรม อารีกุล
ผู้อำนวยการโครงการ	นางสุทธศรี วงษ์สมาน
ผู้ร่วมโครงการ	นางพรพิมล เมธีรานันท์ นายอรรถพงศ์ สุขสมนิตย์
ผู้ประสานงาน	นางพรพิมล เมธีรานันท์
จัดพิมพ์เผยแพร่โดย	สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา (สปอ.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ปีที่พิมพ์	ธันวาคม 2543